

קונטרס נעשה אדם

ל"ג בעומר
חג השבועות

ובו יתבאר מעלת רשב"י הקדוש וחלקו בתקון חטא אדם
הראשון והמסתעף מזה למעלת עסק התורה ותקון המידות

אייר התשפ"ב
רמת שלמה
פעיה"ק ירושת"ו

להערות והארות

y0548468333@gmail.com

מפתח המאמרים

- מאמר א' - שם קנית "הודך" והדרך.....ז
- מאמר ב' - נעשה אדם נאמר בעבורך (א).....יג
- מאמר ג' - נעשה אדם נאמר בעבורך (ב).....יז
- מאמר ד' - וכל יקר ראתה עינו - זה רבי עקיבא.....כו
- מאמר ה' - אנן בחביבותא תליא מילתא.....לח
- מאמר ו' - שלא נהגו כבוד זה בזה.....מוג
- מאמר ז' לכו לחמו בלחמי - בזיעת אפך תאכל לחם.....מזח
- מאמר ח' - דוד מלך ישראל חי וקיים.....נט
- מאמר ט' - חדאי נפשי.....סט
- מאמר י' - כתבם על לוח ליבך.....עב

מאמר מתן תורה - פסקה זוהמתן - השלמת תיקון חטא אדה"ר,
נדפס בקונטרס גמולו בראשו פרקים כ - כא.
מאמר חג השבועות קבלת תורה שבכתב,
נדפס בקונטרס גמולו בראשו מאמר כט.

מפתחות מפורטים בסוף הקונטרס.....עו

הקדמה

איתא במדרש (ב"ר כב יג): ויצא קין מלפני ה'; פגע בו אדם הראשון בקין, א"ל מה נעשה בדינך, א"ל עשייתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדה"ר מטפח על פניו, אמר כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדה"ר ואמר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת וגו', ע"כ. וצ"ב קישור הענין דמזמור שיר ליום השבת למידת התשובה.

וביאר מרנא הגראי"ל זלה"ה (ימלא פי תהילתך ח"א עמ' קו) דהנה באמת אדה"ר עשה תשובה גדולה מאד, כמבואר בעירובין (יח:), דכשראה שנקנסה עליו מיתה ישב בתענית ק"ל שנה, ופירש מן האשה והעלה זרזי תאנים על בשרו. אמנם עדיין אדה"ר לא חש קירבת אלוקים, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ז): התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש הי' זה שנאווי לפני המקום, והיום הוא נחמד קרוב וידיד.

אכן קרבת הקב"ה להאדם אינו דומה יום לחבירו, כי יום שיש בו קדושה יותר, א"כ זוכה ליותר קרבת אלקים, ובימים טובים יש יותר קרבת אלוקים מיום חול, ולכן רק ברגל היו שואבים רוח"ק, אמנם קדושת שבת היא הקדושה הכי גדולה, ולפיכך קירבת השכינה ביום זה היא הכי גדולה.

והנה שהאדם יגיע לחדש שירי אהבה להשי"ת בזמן ששורה עליו רוח הקדושה, אזי המצב הכי מוכשר לזה כשהוא בקרבה בדרגת 'שבת', ואדה"ר שהיה ראווי לכך והשיג זאת, בודאי השיר צריך להיות השיא של דביקות בה', אולם שירה כזאת לא תתכן אם האדם מרגיש עצמו שהוא רחוק מהשי"ת, וכל זמן שלא התאמת אצלו כי אחרי התשובה נהיה אהוב וידיד, לא שייך שישורה עליו רוח קדושה כזאת להגיד מזמור שבו שיא ההתקרבות והדביקות, ואיך יוכל לשמוח ולזמר שיר כזה.

והנה אדה"ר חשב בדעתו כל הזמן, דכיון שגזירת המיתה לא נתבטלה, א"כ תשובתו לא נתקבלה, אבל כשפגש את קין ואמר לו שהוא התפשר עם קונו, א"כ הבין אדה"ר שתשובתו אכן נתקבלה, והוא כבר נעשה אהוב להשי"ת, ונקרא ידיד ה', ושמחתו עברה כל גבול, ולרוב דביקותו פרצה השירה שנבעה מגודל קירבתו, וכיון שהיה זה אצלו כבדרגת שבת, לכן אמר מזמור שיר ליום השבת, להורות שדביקותו היתה באופן היותר נעלה שאפשר. עכ"ד הקדושים.

ויש להוסיף ולבאר בזה ד' הגמ' בשבת (פו:), דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל, כי השבת זהו יום הדבקות הכי גדול, ואורייתא קוב"ה וישראל חדא הוא. ויש לצרף מש"כ הגרצ"ה מלובלין, שחז"ל בדווקא קבעו "שייכות המאמר לענין הפרק והמסכת", וגם

במקומות שדברי האגדה הנזכרים בש"ס נראים שאינם שייכים לענין המסכת, לא כן הוא, אלא הכל נקבע בדקדוק גדול, והביא לזה כמה דוגמאות, בחיבוריו הגדולים, ובזה ביאר מה שחז"ל קבעו את עניני מתן תורה במסכת "שבת", כי לכו"ע בשבת ניתנה תורה, וחז"ל דקדקו לקבוע בפרק "רבי עקיבא", כי ר"ע הוא שורש תורה שבעל פה. עי' בפרי צדיק (דברים עניני ערב יוה"כ דף קו ע"ג).

והנה לפי האמור ארווחנא להבין מש"כ בזה (פ' נשא קמד:), דרשב"י הוא בחינת שבת, וז"ל: רבי יהודה קארי ליה שבת, דכלהו שיתא מניה מתברכין, דכתיב שבת לה' קודש לה'; מה שבת לה' קודש אוף רבי שמעון שבת לה' קדש, ע"ש במפרשים מה שביארו.

והנראה לבאר עוד בזה, עם דברי רשב"י עצמו ביומו האחרון עלי אדמות, כאשר גילה לתלמידיו את הסודות הנוראים שבאידרא זוטא, וכמ"ש באדר"ז (דף רפח:): פתח ר"ש ואמא, אני לדודי ועלי תשוקתו, כל יומין דאתקטנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטנא ביה בקודשא בריך הוא, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו. פירוש: מה שכתוב בפסוק אני לדודי, כשאני משתוקק לדודי – לקב"ה, אז גם הוא משתוקק אלי – ועלי תשוקתו, כל ימי חיי שהייתי מקושר בזה העולם, בקשר אחד נתקשרתי ונתדבקתי בקב"ה, ולכן עתה בעת הסתלקותי, ועלי תשוקתו, כל חשקו ואהבתו של הקב"ה הוא אלי. ע"כ. וביארו שם המפרשים הכוונה, דרשב"י כל ימיו היה מקושר בקב"ה באהבה עצומה בעסק התורה והמצוות, בלי היסח הדעת כלל, והיה בכל יום מוסיף אהבה עליונה על של אתמול ובזה היה מוסיף קשר חדש באהבתו למקום ב"ה. (עימש"כ בזה לקמן מאמר ה' בהרחבה).

ולפי"ז נמצא, דרשב"י הוא הדוגמא לדבקות הגדולה ביותר שיש בהשי"ת, 'כל יומין דאתקטנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטנא ביה בקודשא בריך הוא, ומבואר היטב מדוע רשב"י נקרא 'שבת', דכפי שנתבאר, שבת זהו הזמן שמסמל את הקירבה היותר גדולה להשי"ת, ורשב"י שזכה להגיע לדרגה גבוהה זו עליו יאות למימר: מה שבת לה' קודש, אוף רבי שמעון שבת לה' קדש.

מאמר א'

שם קנית 'הודך' והדרך

בגמ' שבת (פח:): בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן, לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים. אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה, וכו', מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. ונמצא שהפסוק עלית למרום שבית שבי נדרש על משרע"ה, בשעה שעלה לקבל את התורה. וכן הוא במדרש (שמו"ר רבה פ' כח ס"א) עה"פ (יט ג'): ומשה עלה אל האלהים, הה"ד: עלית למרום שבית שבי. ע"כ.

וכ' מרן החיד"א בס' שם הגדולים (אות י' סי' שלב, ערך רבנו האר"י), וז"ל: ושמעתי מפי ת"ח מארץ המערב הפנימי, חכם ר' מסעוד שמצא שהגיד האר"י ע"פ (תהילים סח יט) עלית למרום שבית שבי, שב"י ר"ת 'שמעון בן יוחאי. (והוסיף שם מרן החיד"א: ואמר החכם הנזכר ואני רמזתי עליו, כי שב"י למפרע ר"ת יצחק בר שלמה שהוא האר"י זצ"ל ע"ד מעת היותה שם אני. ע"כ. ור"ל דרבנו האר"י היה ניצוץ רשב"י כנודע. וידוע שחכמי ספרד הוסיפו דזה מכוון גם על הרש"ש הקדוש, שהוא המשיך תורת האר"י, ונרמז שמו שב"י ר"ת שלום בן יצחק. ואכ"מ). עכ"ה. וצריך להבין מה ענינו של רשב"י לכאן, ומדוע נרמז רשב"י במתן תורה.

ומצאנו עוד שהובא ענין זה בסגנון אחר קצת, בסה"ק סמיכת חכמים (בהקדמה דף קמ). וז"ל: הובא במקובלים שמשה בשעת עלייתו זכה לנשמת רבי שמעון בן יוחי, והרמז הוא שבית שב"י ששבה והשיג נשמת שב"י נוטריקון שמעון ב"ן יוחאי. ע"כ. ובדבריו נתבאר תוספת חידוש, שמשמע"ה התאמץ והשתדל להשיג נשמת רשב"י. וצריך להבין מה רצה להרויח משרע"ה בזה ששבה את נשמת רשב"י עימו.

והנה כבר כ' במקובלים בכ"ד שרשב"י ע"ה היה ניצוץ מנשמות מרשע"ה וכמ"ש רבנו האריז"ל בליקוטי הש"ס (מס' שבת) וז"ל: דע כי הרשב"י עליו השלום, היה ניצוץ ממשה רבינו ע"ה וכמו שמושה ברח מפני חרב פרעה, והשיג שלימותו שם במדבר, כך הרשב"י ברח מפני הקיסר והשיג שלימותו שם במערה המדברה בלוד.

והרחיב את הדברים גאון עוזינו מרן החיד"א בהגהותיו ניצוצי אורות לזוה"ק (בהקד' דף יד:): דע, כי הרשב"י ע"ה היה ניצוץ מרע"ה, ודורו היה בבחינת דור דעה, ולכן התחיל ספר הזוהר במלת בריש, שהוא ראשי תיבות רבי שמעון בן יוחי, ולכן זכה רשב"י לראות מעלת דור המדבר כנזכר בזוהר פרשת שלח לך, ואמר שם דלא הוה כדרא דמדברא אלא דרא דידיה עד דייתי מלכא משיחא, שהוא גם כן ניצוץ משה רבינו ע"ה.

ולכן עשה ספרא דצניעותא ה' פרקים, כנגד חמשה חומשי תורה, ולכן ברח מפני הקיסר באמרם שמעון שגינה יהרג, כמו שברח משה מפני פרעה, ושם השיג שלימותו במדבר, וכן השיג רשב"י שלימותו במערה במדבר בלוד, כי שם נגלו אליו האלוקים. עכ"ד מרן החיד"א. וכבר ידוע מש"כ לרמז בזה, כי 'לג בעומר' (בלא וא"ו) עולה בגי' משה, בדקדוק. (וע"ע בס' 'ביאור השיר בר יוחאי' להמקובל ריא"ז מרגליות זל"ה שהרחיב להביא הקבלות נוספות בין משרע"ה לרשב"י בבקיאות עצומה. ע"ש).

ונראה להמתיק ענין זה, בהקדים מש"כ המהרש"א (ח"א שבת פח:): לבאר את את הטענות של המלאכים למשה, כי לכאורה יש להבין מדוע רצו המלאכים את התורה, והלא משה טען להם טענה ניצחת, כלום יצר הרע יש בניהם, וכיון שהמלאכים כולם רוחניות, א"כ איך יוכלו לקיים את התורה.

וביאר המהרש"א, דהמלאכים לא רצו לקיים את התורה כפשטה, אלא רצו רק את 'סודות התורה', אשר הוא זכה ורוחנית יותר, ועל זה המה התוכחו עם משה.

וז"ל המהרש"א (פח: ד"ה חמדה): חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, 'חמדה גנוזה', היינו נסתה, וגנוזה התורה, וזהו הסיבה אשר אמרו המלאכים את הפסוק: ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה 'הודך' על השמים, תנה 'הודך' שהוא 'סודות התורה' על השמים ולא על הארץ, שע"כ לא נתנה תורה בדורות הקודמים תתקע"ד דורות

קודם שנברא עולם וכ"ו דורות משנברא, לפי שאינן ראויים לכך, גם עתה לפי שהם ילוד אשה מוטבעים בחומר ואין ראוי להיות להם עסק בנסתרות.

ולמדנו מדברי המהרש"א, דמה שהמלאכים רצו זה את החלק של סודות התורה, 'חמודה גנוזה', ועל זה התוכחו עם משה. ומצאתי שכדברים האלה כתב הרמח"ל במאמר דרך עץ החיים וז"ל: והנה זאת התורה אשר נתאוו בה המלאכים באמרום תנה הודך על השמים, על הקבלה אמרו, כי אין לומר על פשט התורה, וכי לא ידעו שאין שייך בהם פשטי התורה, כמו שהשיב להם משה. עכ"ל. וכ"כ בס' בני יששכר (סיון מאמר ב' ימי הגבלה אות י', ואות יט): דודאי גם המלאכים ידעו שאין להם שייכות בפשטיות התורה לא תנאף לא תגנוב וכו' וכיוצא, אבל נפשם יודעת מאד דעיקר התורה היא בפנימיותה מילין לצד עילאה תמלל. ע"כ. (וע"ש שביאר את מהלך הגמ' עפי"ז). וכן פירש מהר"ר עזרא עטיה זלה"ה הבי"ד תלמידו הגר"י צדקה זלה"ה בס' קול יהודה (ח"ב עמ' יח).

ומעתה מבואר מאוד מדוע בשעה שעלה משרע"ה למרום היה צריך לקחת עימו את נשמת רשב"י, כיון שרצה משרע"ה להביא עימו לא רק את החלק הפשט של התורה הקדושה, אלא גם את חלק הסוד, ולזה התאמץ להביא עימו נשמת רשב"י, בשביל להשיג גם את חלק הסוד.*

א. ובוזה יש לבאר עוד, מה שטענו המלאכים להקב"ה: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, וכו'.

ונקדים מש"כ בביאור מהר"א (בן הגר"א לתיקוני הזוהר דף א.), לבאר טעם הדבר שעשה רשב"י 'שבעים' תיקוני זוהר, שבעים דווקא לא פחות ולא יותר, וז"ל: ידוע שרעיא מהימנא הוא שלמד עם רשב"י, ועליהם נאמר ותחסרהו מע"ט מאלקים (תהילים ח' ו'), משה רבנו זכה למ"ט פנים בתורה שבכתב (וכמ"ש בגמ' ר"ה (כא:): חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים), ורשב"י זכה לע' אנפין רזי דאורייתא, וזהו 'מעט'. והם השלימו החסרון והפגם של אדה"ה, שעליו נאמר ותחסרהו מעט מאלקים (כמ"ש בזוה"ק ח"א דף נו:), ואצל משה נאמר איש האלקים (דברים לג א'), לכן פירש בע' אנפין. עכ"ל הקדושה.

ולמדנו מדבריו, שמשרע"ה ורשב"י המה תיקנו ע"י חלק הסוד של תוה"ק את פגם חטא אדה"ה, וכיון שכך, ע"ז קטרגו המלאכים ואמרו: מה לילוד אשה בינינו, והלא הילוד אשה הראשון בעולם הוא אדה"ה, חטא לפניך, ולזה הוסיפו המלאכים וקטרגו: מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, כי האדם חטא לפניך. אבל משה השיב ואמר לפניו: רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן, למצרים ירדתם, לפירעה השתעבדתם, תורה למה

והנה נתבאר מדברי המהרש"א, דמה שאמרו המלאכים: תנה 'הוֹדך' על השמים, ד'הוד' הכוונה לחלק הסוד של תורתנו הקדושה. וכן כתב בעל הטורים על הפסוק: ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון, וסמכת ידך עליו וכו', ונתת מהוֹדך עליו (במדבר יח). ופי' בעה"ט: מהוֹדך. בגימטריא הסוד. לומר לך שמסר לו סוד המרכבה ומועשה בראשית. ע"כ.

ולפ"ז נבין המשך ד' הגמ' בשבת (פח.): בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. וכתבו התוס' שם: שני כתרים - של "הוד היו", לפיכך כשנטל משה קרן עור פניו (והעיר מזה ברמז בד"ת ממונקאשט ח"ב אות סה). והיינו, דמשרע"ה הצליח גם להביא את חלק הסוד של תוה"ק, ע"י שהביא איתו את רשב"י לסייע לו בויכוח עם המלאכים, ולזה בנ"י נטלו כתרים של 'הוד' דייקא. (והבא"ח כינה את ספרו הסובב על תורת הסוד 'דעת ותבונה', על לשון מטבע התפילה דעת ותבונה סובבים 'הודו'. והבן).

ויש לומר שלכן נטלו בנ"י ב' כתרים, נעשה ונשמע, דזה מכוון כנגד ב' חלקי התוה"ק - הפשט והסוד. דהכתר הנקרא "נעשה" הוא כנגד חלק הפשט של תוה"ק, שהוא שייד לחלק ה'מעשה', ללמוד ע"מ 'לעשות'. אבל הכתר של 'ונשמע' הוא שייד לחלק הסוד של תוה"ק, שאינו שייד לעולם המעשה אלא רק 'לשמע', ויבאר בזה עוד, דתיבת 'ונשמע' הוא אותיות 'שמעון' בדקדוק, להורות שמכוחו של רשב"י זכו לכל זה, היינו לתורת הסוד.

ויש לומר שזה הביאור בד' הגמ', אמר רבי אלעזר, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני 'רו זה' שמלאכי השרת משתמשים בו, ורמזו חז"ל שעיקר הויכוח של משה עם המלאכים היה על חלק הסוד של

תהא לכם. והיינו, כי כבר ביאר רבנו האר"י (לקו"ת פ' שמות) כי כל הירידה למרים היה לתקן חטא אדה"ר, וא"כ כיון שכבר תיקנו החטא, אין לכם רשות לקטרג.

ולזה דרשו על רשב"י: עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. והיינו בשכר שקראוך אדם, והמלאכים קטרגו על חטא אדה"ר, והוא ניצח אותם ולקח המתנות, והצליח לתקן חטא אדה"ר, לקחת מתנות באדם.

התורה, ולכן אמרו מי גילה רז זה לבני, דרז הוא סוד, והיינו שהצילו בנ"י לקבל את חלק הרז של תוה"ק.

ויש להוסיף עוד, דהנה ז"ל הזהוה"ק (פ' פנחס דף רמג. ברע"מ): אתמר (איכה א) נתנני שוממה כל היום דוה. הוד מסטרא דהוד, אלף חמישאה אשתארת בי מקדשא חרבה ויבשה. ע"ש. והיינו שחרובן בית המקדש באלף החמישי המכוון כנגד הספירה החמישית 'הוד', וע"ז נאמר כל היום 'דוה', דההוד נהפך לדוה, וכמ"ש בפסוק: ו'הודי' נהפך עלי למשחית (דניאל י ח), והיינו שההוד נהפך ל'דוה'. ועי' גם בבהגר"א לשה"ש (ח' א') שהאריך לבאר שבחורבן ביהמ"ק נחסרנו בעיקר את תורת הסוד.

ולפמש"כ המהרש"א, דהוד הוא מכוון כנגד סודות התורה, הדברים מבוארים דבחורבן ביהמ"ק נחסרנו בעיקר תורת הסוד, עד שבא רשב"י וגילה את תורת הסוד, ולכן אמר רשב"י (רע"מ פ' נשא קכד): ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזה, יפקון ביה מן גלותא ברחמי, ע"כ. והיינו, דרשב"י שהשלים את אשר נחסרנו בחורבן ביהמ"ק את מידת ההוד, יכול לומר שבזכות מידה זו יפקון מן גלותא. והבן. וזה מכוון מאוד עם ד' הגמ' בשבת (קלח:): ת"ר כשנכנסו רבותינו לחרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, וכו', רשב"י אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו. וכו'. כי רשב"י הקדוש יחזיר את התורה לישראל שנשתכחה מאיתנו בחורבן בימה"ק, ע"י תורת הסוד, דבגין דא יפקון מן גלותא.

והדברים מכוונים מאוד בלשון הפייטן הקדוש מהר"ש לביא בפיוט בר יוחאי, וז"ל: בר יוחאי עצי שיטים עומדים, לימודי ה' הם לומדים, אור מופלא וכו'. וכבר נודע שהפיוט הנזכר מיוסד כולו כנגד העשר ספירות, והבית הזה הוא מכוון כנגד ספירות נצח ו'הוד'. ומה שאמר עצי שיטים עומדים המה כנגד הספירות נצח והוד, שהן ב' הירכים, ולכן כינה אותם בתואר עצי שיטים, לפמש"כ בזוה"ק (פ' תרומה דף קלט:): ועצי שטים, אלין אינון רזין קדישין, דאינון לוחי משכנא, ואינון אקרון ברא דלהון, כתיב: עצי שטים עומדים וכתוב (ישעיה ו'): שרפים עומדים, ע"ש. ומבואר דעצי שיטים זה הכינוי לסודות התורה, והוא מכוון כנגד ספירת ההוד. ודרו"ק.

ולפי האמור יש לנו להבין כוונת הפייטן הקדוש מהר"ש לביא בפיוט בר יוחאי: במערת צורים שעמדת, שם קנית 'הודך' והדרך. ויש לפרש שם קנית 'הודך' והדרך, דהוד שקנה במערה היינו תורת הסוד (וענין הדרך כנגד המלך השביעי הדה, שבו פסקה המיתה, עי' שער יששכר חודש אייר אות א,ב).

ובזה יובן מאוד, מה שבסדר הימים של ל"ג בעומר המכוונים כנגד שבע הספירות (ונד' בסידורים בסדר ספירת העומר), מתחיל ממידת החסד גבורה וכו' והספירה החמישית היא ספירת ההוד, ויום ל"ג בעומר הוא מכוון כנגד 'הוד שבהוד', להורות שביום זה התגלתה תורת הסוד.

מאמר ב'

"נעשה אדם" נאמר בעבורך (א)

בפיטו לל"ג בעומר שחיברו המקובל האלוקי מהר"ש לביא, נאמר: בר יוחאי נמשחת אשריק, בר יוחאי ולשדה תפוחים עלית ללקוט בו מרקחים, סוד תורה כצצים ופרחים, "נעשה אדם" נאמר בעבורך.

ויש לבאר כוונת הפייטן, שאמר על רשב"י הקדוש: "נעשה אדם" נאמר בעבורך, וצריך להבין איפה נאמר בעבור רשב"י "נעשה אדם" באופן מיוחד, יותר משאר חכמי ישראל. וכבר הקשו כן המפרשים, עימש"כ בסה"ק שער יששכר מאמרי חודש אייר (מאמר גל עיני אות ג'). ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב (או"ח סי' ז'). ובשו"ת דברי יציב ח"ז (סי' סד).

ונראה בדרך חדשה בס"ד, דהנה כתיב: ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים, וכו'. ויש להבין, איך שייך שבשר ודם, יהיה בדמות צלם אלוקים. ויש לומר הביאור בזה, דהנה בעירובין (יג): ת"ר: שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים, נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא, יפשפש במעשיו. ואמרי לה, ימשמש במעשיו.

ולכאז' קשה אם נח לו שלא נברא, א"כ למה נברא בצורה כזאת, ולמה לא ברא אותו השי"ת באופן שנח לו שנברא. ועי' במהרש"א (מכות כג): שביאר, דמשום כך "נמנו וגמרו", דכיון שנמנו לכן גמרו, דנמנו מלשון "מנין", ורצונו לומר דישבו החכמים וספרו ומנו שיש רק רמ"ח מצוות עשה, וכנגדן יש שס"ה מצוות ל"ת, א"כ כיון שהלואין מרובין על העשין, א"כ נמצא בקלות יכול האדם להיכשל בעבירה, לכן נח לו שלא נברא יותר משנברא.

אכן כבר חז"ל מצאו תרופה לזה להגביר את ה'לאוין' על ה'עשין', כי כבר לימדונו חז"ל (אבות פ"ה מ' יח) דכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, והיינו, דע"י שמזכה את הרבים אין אצלו חשש שמא יעבור על ה'לאוין', ולכן עליו י"ל דנח לו שנברא יותר משנברא. ויש לומר הביאור בזה, דכיון שאחרים לומדים תורה

ועושים מצוות בזכותו, א"כ יש לו חלק במצוות שלהם, וכמו שזבולון שמחזיק את היששכר לעסוק בתורה יש לו חלק בתורה שלו, כיון שלולי זבולון לא היה יששכר עוסק בתורה, ה"נ י"ל דהמזכה את הרבים יש לו חלק בתורה של הרבים, והמצוות של האחרים נזקפים גם לזכותו, וא"כ, אדם כזה יש לו הרבה יותר מרמ"ח מצוות עשה, ועליו שפיר י"ל דנח לו שנברא יותר משלא נברא, כיום שאם נמנה ונספור את המצוות עשה שלו לעומת הל"ת שלו יש לו הרבה יותר מ"ע מל"ת.

ולכן כתוב בפסוק (איוב ה' ז') כי אדם לעמ"ל יולד, וכ' מרן החיד"א בס' חומת אנך שם, דהראשונים אמרו, דאדם לעמ"ל יולד, ר"ת ללמוד ע"מ ללמד, וכבר כ' כן המהרש"א בפ' חלק (צט:). והביאור בזה, דסתם אדם נח לו שלא נברא משנברא, ונח לו שלא נולד, אבל שהוא מלמד תורה לאחרים אז אדרבה אדם כזה לעמ"ל יולד. ואיתא באבות דר"נ (פרק יג ה"ב): ומה שלמד אדם ילמד לאחרים ויעשו, שנאמר (דברים ה' א'): שמע ישראל את החוקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום, "ולמדתם אותם, ושמרתם לעשותם". ע"כ. והביאור בזה ע"ד האמור, דע"י שיקיים "ולמדתם אותם" לאחרים, יבא לידי "ושמרתם לעשותם", כי ע"י כך יהיה לו יותר עשין מלאוין.

ומעתה יש לבאר לשון המשנה באבות (פ"ב מ"ח) רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. והביאור בזה דריב"ז קיבל מ"הלל ושמאי", דאחר ששמע את הויכוח של הלל ושמאי בגמ' עירובין הנזכר, אם נח לו לאדם שנברא, ע"ז אמר שיש לזה פתרון, שילמד תורה לאחרים, ובכה"ג יש לו יותר מ"ע מל"ת, ולזה דאם למדת תורה הרבה אל תחזיק את התורה לעצמך, אלא תלמדה גם לאחרים, והטעם: "כי לכך נוצרת", דבלי זה "נח לך שלא נבראת", כ"כ בס' ערוגת הבשם עה"ת (ח"ג מבין המחבר). ועי' במס"י (פרק כב) ובביהגר"א למושלי (ג' ג'), שפירשו ד' המשנה כן לפי פשוטן של דברים.

והוסיף בזה הגה"ק מקלוזינבורג בעל הדברי יציב, דבודאי אין תכלית היצירה רק בשביל שילמד תורה, דהלא כבר בבטן אימו המלאך מלמדו את כל התורה כולה (נדה לא:), ואם בשביל ללמוד, הלא עדיף שילמד בבטן אימו, וע"כ שיוצא משם בשביל ללמד תורה לאחרים, וא"כ זה ביאור דברי התנא: אם למדת תורה הרבה,

אל תחזיק "טובה" לעצמך, דהתורה נקראת "טוב", וכנאמר: כי לקח "טוב" נתתי לכם, אלא תלמדה לאחרים, והטעם: כי לכך נוצרת.

ומעתה נראה דזה ביאור לשון הפסוק: ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים, וכו'. והקשינו: דאיך שיך שבשר ודם, יהיה בדמות צלם אלוקים. ונראה, דהנה דכבר לימדנו האריז"ל בטעם בריאת העולם, כי כשעלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם זה רק כדי להטיב לברואיו. והיינו, כי מטבע הטוב להטיב לאחרים. וכן מבואר במשנה מכות (כג:): רצה להקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

ומעתה זה ביאור הפסוק: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו: והיינו, דכמו שהקב"ה ברא את האדם באופן שזה רק להטיב לאחרים, כך גם צריך להיות האדם עם אחרים.

ובזה יתבאר הפסוק: ואתם הדבקים בה' אלוהיכם, והיינו, דאם תלכו בדרך השי"ת להטיב לאחרים, אזי יקויים משך הפסוק: חיים כולכם היום, דע"י זה תזכו לחיים, כי זה תכלית בריאת האדם.

ויש להוסיף ע"ז מש"כ בס' שבילי פנחס לבאר המעשה בגמ' ברכות (מח:): קטן היודע למי מברכין - מזמנין עליו. אביו ורבו הו' יתבי קמיה דרבה, אמר להו רבה: למי מברכין? אמרי ליה: לרחמנא. - ורחמנא היכא יתיב? רבא אחוי לשמי טללא, אבוי נפק לברא אחוי כלפי שמיא. אמר להו רבה: תרוויכו רבנן הויתו. היינו דאמרי אינשי: בוצין בוצין מקטפיה ידיע. ע"כ. ויש להבין מה התפעל כ"כ רבה מזה שידעו איפה הקב"ה נמצא, וזה דבר שכל תינוק יודע אותו.

אכן נראה, דהנה מצאנו שני דרכים בעבודת ה', דיש חכמים שלמדו תורה לעצמם, והשתדלו כל ימי חייהם בתיקון נפשם בביתם ובחומותם, אבל יש חכמים שמלבד זאת שקדו גם להשפיע על אנשי דורם, ולא ישבו בביתם אלא יצאו מחוץ לתחומם, ונראה שבהוא דפליגי רבא ואבוי, דרבא שהצביע על גג ביתו כוונתו להורות שהוא כמו החכמים מהסוג הראשון.

אבל אבוי טרח לצאת החוצה ולהצביע כלפי שמיא, וכונתו להורות שעל האדם גם להשפיע בחוץ, ולכן הצביע על השמים שיש שם כוכבים, להורות שתפקיד הכוכבים הוא להאיר לאחרים, ובגמ' ב"ב (ח:): דרשו עה"פ והמשכילים יזהירו

כזוהר הרקיע "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", על מלמדי תינוקות שנמשלו לכוכבים, ולזה כיון אביי.

ויש לומר שכל זה מכוון בדברי הגמרא (מכות יז:) **אמר רבא דילדא אימיה כר' שמעון תיליד ואי לא לא תוליד**. ופרש"י: דילדא אימיה כר' שמעון תוליד, כל שאמו יולדת תבקש רחמים יהי רצון שיהא כר' שמעון. ויש להקשות, דמדוע אמרה הגמ' דאם לא, לא תוליד, והלא לא כל הילדים בעולם לא יצליחו להיות כרשב"י.

בקונטרס ציונים יקרים לל"ג בעומר מביא כ' שדברי הגמרא אלו הם המקור למה שאומרים בפיוט בר יוחאי, נעשה אדם נאמר בעבורך, דהלא רבא קאמר דילדא אימיה כר' שמעון תוליד ואי לא לא תוליד, וא"כ כל המטרה של "נעשה אדם" זה שיהיו ילדים כר' שמעון, וזהו המכוון "נעשה אדם נאמר בעבורך".

ולמש"כ הדברים מאירים, והביאור בזה, דכיון שנח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, לכן אמר שאם לא כרבי שמעון לא תוליד, דאם לא אכן נח לו שלא נברא יותר משנברא, ולכן זה בבחינת לא תוליד. ודו"ק.

ומעתה נראה, דזה כוונת הפייטן: שאמר על רשב"י נעשה אדם נאמר בעבורך, דהנה רשב"י בכח תורתו הגדולה לא למד רק לעצמו, אלא כל ימיו גם לימד תורה לאחרים, וכנודע שהיו לו תלמידים רבים, והוא גילה את תורת הסוד, ואף ביומו האחרון טרח לגלות סודות התורה (ומ"ש באדר"ז) ורק עליו אמרו: **כל דילדא אימיה כר' שמעון תיליד**, דעליו ראוי לומר נח לו שנברא יותר משלא נברא.

וע"ז אומר הפייטן: **בר יוחאי ולשדה תפוחים**, זהו גן עדן, עלית ללקוט בו מרקחים, וכל זה בזכות סוד תורה כציצים ופרחים, ובגלל שלימד סודות התורה, לכן: נעשה אדם נאמר בעבורך, כי עליו בודאי יש לומר דנוח לו שנברא יותר משלא נברא.

מאמר ג'

"נעשה אדם" נאמר בעבורך (ב)

בפיוט: בר יוחאי נמשחת אשריך, בר יוחאי ולשדה תפוחים עלית ללקוט בו מרקחים, סוד תורה כצצים ופרחים, "נעשה אדם" נאמר בעבורך.

ולא ביאר לנו הפיטן הקדוש מהר"ש לביא זיע"א מהו ה"שדה תפוחים" שעלה לשם רשב"י, וגם לא ביאר היכן נאמר על רשב"י: "נעשה אדם" באופן מיוחד.

והנה כבר אמר רשב"י לתלמידיו: בניי שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע (גיטין סז). ונמצא שרשב"י השתדל כל ימיו ללכת בדרכו של רבו הגדול.

והנה על רבי עקיבא איתא בגמ' (סנהדרין לח:): אמר ר"ל, מאי דכתיב זה ספר תולדות אדם, מלמד שהראהו הקב"ה לאדם הראשון, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו. כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו, אמר ולי מה יקרו רעיק אל. ע"כ. והמפרשים סתמו ולא ביארו מה ראה אדה"ר להצטער במיתתו של ר"ע דווקא, וכמה גדולים וצדיקים מתו על קידוש ה'. ומה השייכות בין אדה"ר לר"ע דווקא.

ועי' בקונטרס גמולו בראשו (פרק כה) שנתבאר ענין זה בס"ד, דהנה בחגיגה (יד:): ת"ר: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכול דייך פן תשבוענו והקאתנו. אחר קיצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום. ע"ש. והנה יש להבין מה היתה מטרתם להסתכן בסיכון גדול כ"כ ולהכנס לפרדס. וכ"כ גדולה היתה הסכנה, עד שרק ר"ע יצא בשלום.

ומצאנו בזה דברים נפלאים מרבינו האר"י הקדוש, בשער מאמרי רז"ל שם שכ' וז"ל: הנה אחר שאדה"ר חטא החטא העצום ההוא, אשר עדיין פירותיו אנו אוכלים בעוה"ז ולא נתקן עד ביאת המשיח, והנה ד' חכמים אלו היו מופלגים בחכמה ובחסידות, כנודע, והיו צופים ברוה"ק ובמעשה מרכבה, ועלה בדעתם לתקן הפגם ההוא שנפגם ע"י חטאו של אדם הראשון, או לפחות לתקן החלקים של שרשי

נשמתם הנאחזים באדה"ה, וכו'. והובא בבן יהוידע שם. ע"ש. והאריך בזה הלש"ם בספר הדע"ה ח"ב (ענף כב), ע"ש. וכנראה שמקור דבריהם הוא בזוה"ק (פ' פקודי דף רנד:). ונמצא לפ"ז, דר"ע שיצא בשלום, אכן הצליח במשימתו, וסייע בתקון חטא אדה"ה, ומעתה יתכן דלכן אדה"ה נצטער במיוחד ובמסוים במיתתו של ר"ע.

ויבוארו הדברים ביותר, עם מה שידענו שיעקב אבינו הוא נשמתו ותיקונו של אדה"ה, ורבותינו רמזו ענין זה בד' הגמ' בבא מציעא (פד:): שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון. פירוש, מידת יופיו וזוהר פניו של יעקב אבינו היא מעין יופיו של אדם הראשון. ויתר על כן מבואר בזוהר הקדוש (בראשית לה:): דיעקב אבינו היה מעין "דוגמא" של אדם הראשון. וכ' רבנו האר"י (ס' הליקוטים פ' וישב עה"פ), דאותיות עקיב"א המה יעקב, ונוסף בשמו אות א' להורות שהיה בו מנשמות אדה"ה, ע"ש. וכן נרמז שמו בפסוק (בראשית מט כד): מידי אביר יעקב, דהמה אותיות רבי עקיבא בהיפוך אתוון. ואכמ"ל.

ומעתה, כיון שנתבאר דר"ע השתדל בתיקון חטא אדה"ה, ונתבאר שרשב"י תלמידו השתדל ללכת בדרכו וכמו שאמר: שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע, א"כ בודאי גם רשב"י השתדל לתקן חטא אדה"ה.

ורשב"י הקדוש רמז ענין זה בשנותו את טעמו בבריחתו למערה, ואמר: נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לן, ואפשר שהכוונה בזה דנשים דעתן קלה, כיון שחוה היא החטיאה אדה"ה בעץ הדעת, וע"ז אמר נשים דעתן קלה, ועכשיו הוא עוסק בתיקון החטא, לזה יש ליזהר מדעתן של הנשים ביותר.

וכיון שכן, נבין מאוד מדוע רשב"י כיסה את גופו הקדוש בעפר בעת לימודו (וכמ"ש בשבת לג:), וברור הדבר שרצה לתקן בזה חטא אדה"ה שנאמר בו: כי עפר אתה ואל עפר תשוב, ועשה בזה רשב"י פועל דמיוני לכפר חטאו של אדה"ה, ולכן היו עירומים מבלי בגדים, דוגמת האדם וחוה שנאמר עליהם ויהיו ערומים לא יתבוששו.

ומצאתי בסה"ק 'כחו דרשב"י' מהגריא"ז מרגליות זלה"ה (דף נז:): שכ' לבאר מש"כ באד"ר (דף קמד:), דאחרי שנסתלקו שלושה מחברי האירא ונשוארו רק שבעה, דרש רשב"י ואמר: שבעה אנן עיני ה', דכתיב (זכריה ד) שבעה אלה עיני ה' ועלן אתמה, ע"כ. והנה בתלמוד מסכת סנהדרין (לח.) איתא: היה רבי מאיר אומר,

אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו, שנאמר גלמי ראו עיניך, וכתוב שבעה אלה עיני ה', המה משוטטים בכל הארץ. פירוש, גולמי ראו עיניך זהו גופו של אדה"ר שהיה גולם ועפר קודם שנוצה, נלקח מכל המקומות שעניו של השי"ת משוטטות, דהיינו בכל הארץ. ומבואר שעפרו של אדה"ר הוצבר מכל הארץ.

והנה לא נתבאר בגמ' טעם הדבר שאדה"ר 'מכל העולם כולו הוצבר עפרו', ומצאנו בפרש"י עה"ת (ב' ז') שהוסיף בה דברים מהתנחומא וז"ל: עפר מן האדמה - צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה. ונמצא שענין זה הוא בשביל שיתאפשר לקיים בו מצות קבורה. ובטעם מצוה זו כבר כ' רבנו האריז"ל בטעמי המצוות (פ' ויחי), וז"ל: סוד קבורת המת צריך שיכינו הקוברים שתתעכל כל אותה הזוהמא שנתערבה בנפשו בחטא אדם הראשון, שתתעכל בקרקע וישאר נקי. ע"כ. ומקור הדבר בזוה"ק (מדרש הנעלם פ' וירא קטז). שכ': הקב"ה מכניס את הגוף תחת הארץ עד שנקרב כולו, ויוצאת ממנו כל זוהמה רעה, ונשאר אותו כף מלא רקב, ונבנה הגוף ממנו, ועד עתה לא היה הגוף שלם. ע"כ.

ולפ"ז נמצא, דרשב"י דרש על עצמו את הפסוק: שבעה אלה עיני ה', אשר ממנו למדנו בגמרא שהוצבר עפרו של אדה"ר מכל העולם כולו, וטעם הדבר שהוצבר מכל העולם כולו, הוא בכדי שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה, ומצות קבורה ענינה תקון זוהמת חטא אדה"ר, ומבואר מאוד מדוע רשב"י דרש את זה על עצמו, כיון שרשב"י הוא הגבר אשר הטמין עצמו בקרקע שלוש עשרה שנה במערה בשביל לתקן חטא אדה"ר.

ומצאתי בית אב לזה ממה שמצאנו בזוה"ק (בהקדמה דף ד.) מה שאמר רבי חייא בשעה שהשתטח על קברו של רבי שמעון וז"ל: נשק את העפר בכה ואמר, עפר עפר, כמה אתה קשה עורף וחצוף שכל מחמדי עין יתבלו בך כל עמודי אורות של העולם תאכל ותטחן כמה מנורה קדישא הוא רשב"י שהיה מאיר את העולם שליט הגדול ממונה שזכותו מקיים העולם מתבלה בך. רבי שמעון אור המנורה אור העולם אתה מתבלה בעפר ואתה קיים ומנהיג את העולם, השתומם רבי חיי רגע חד ואמר עפר עפר אל תתגאה כי לא ימסרו בך עמודי עולם שהרי רבי שמעון לא יתבלה בך. ע"כ (מתורגם).

וכ' שם המקובל האלוקי הרמ"ז בפירושו לזוה"ק (עמ' ז' מדפה"ס) וז"ל: דרבי חיי הסכים שרבי שמעון בודאי לא יתבלה בעפה, ונימוקו עמו, שהרי בילוי הבשר תיקון הוא לאדם כדי שיתעכל איזה חלק רע שיש בו, אבל זה לא יתכן אלא למי שנמשך בעוה"ז להנאות הבשה, משא"כ רשב"י שנסתגף בסיגופין עצומים, וכל שכן שנקבר הוא בעצמו בחייו בהיותו במערה, ומפני זה הסכים רבי חייא שלא היה צריך רשב"י לניכוי ועיכול בשר כלל, אלא ודאי שגופו נהפך למלאך רוחני. עכ"ל הקדושה.

ולפי דרכנו למדנו, שרשב"י הקדוש 'קבר עצמו בחייו', בשביל לזכך ולטהר את גופו הקדוש, ולכן היה ברור לו לרבי חייא שלא יתכן שהעפר יבלה את גופו של רשב"י, ומבוארים הדברים לפי מה שנתבאר, דעיקר מצות קברוה זה לתקן את חטא אדה"ה, ורשב"י תיקן בחייו את חטא אדה"ה, ודו"ק.

ומנהג ישראל קדושים בל"ג בעומר להדליק מדורות לכבוד רשב"י, ויש שנהגו לשרוף בגדים יקרים, והפוסקים ערערו ע"ז משום בל תשחית, והדברים ארוכים בס' הפוסקים, והרבה מגדולי ישראל הסכימו למנהג הקדוש הזה לכבוד רשב"י.

ובשו"ת ישועות מלכו מקוטנא ח"ב (דף עו ע"ג) כ' וז"ל: דיש להמליץ על המנהג, דכמו שבאדם וחווה קודם החטא היו ערומים בלי לבוש ורק לאחר החטא הלבישם השי"ת בכתנות עור, (ולכן המנהג שהכלה נותנת לחתן טלית של מצוה להורות שהיא גרמה שיצטרך ללבוש, ומתקנת ד"ז בטלית של מצוה), כמו"כ ברשב"י שישב במערה בלי לבוש והיתה מדרגתו כמו באדה"ר קודם החטא ודבר זה מרמזים בשריפת הבגדים שהצדיק הזה לא היה צריך למלבוש. עכ"ד.

ולפי דרכנו י"ל בסגנון אחר קצת, דבכוונה תחילה ישב בלי בגדים לתקן ענין החטא. וכבר דרשו חז"ל בילקוט (בראשית רמז לד): ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור, א"ר אלעזר מן העור שהפשיט הנחש לקח הקב"ה ועשה להם כתנות כבוד לאדם ולעזרו. ע"כ. ונמצא שבגדי הנחש, המה נעשו בגדי כבוד לאדם וחווה. ובכדי לתקן כל עניני מישכא דחויא, היה רשב"י בלתי בגדים כלל.

ובזה נבין מה שנברא מעין לו וחרוב למאכלו, והמפרשים פלפלו מדוע נברא חרוב דווקא. ונראה בס"ד, דהנה ארז"ל (ב"ר פ"ג אות ז'): א"ר אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי, יתהון לא הניין לי, ע"ש. וכן

מבואר בכמה מקומות בחז"ל (עי' בב"ר פ"ט ס"ב, וקה"ר פ"ג סי"א ושוח"ט מזמור לב). וכבר ביאר רבנו האריז"ל בכמה מקומות, שענין בורא עולמות ו'מחריבן' הוא שייך לתיקון ז"מ, עי' בשעה"ק (דף לט ע"ד). ונרמז תיקון זה במה שנברא 'חרוב' למאכלו.

וכפי זה נבין מה שרשב"י היה קודם כניסתו למערה היה מתרץ על קושיא י"ב תירוצים, אבל בצאתו מהמערה היה מתרץ כ"ד תירוצים, וטעם הדבר, כי לאחר שנודעך במערה, ותיקן חטא אדה"ה, א"כ יכל לתרץ כ"ד תירוצים דייקא, ויבואר עם דברי רשב"י גופיה בזוהר (פ' אחרי מות דף עט). וז"ל: תאנא, מאי דכתיב: 'ואיבה' אשית בינך ובין האשה, ארבעה ועשרין זיני מסאבותא אטיל חוייא בנוקבא כד אתחבר עמה, כחושבן ואיבה, ועשרין וארבע זיני מתערין לעילא ועשרין וארבע לתתא. פירוש: מהו שכתוב: 'ואיבה' אשית בינך ובין האשה, כ"ד מיני טומאות הטיל הנחש בחוה כמנין 'ואיבה'. וכ"ד מיני דינים מתעוררים למעלה, וכ"ד למטה.

ויש לומר, דלזה היה מתרץ רשב"י כ"ד תירוצים דווקא, להכניע את קלי' הנחש שהטיל כ"ד מיני זוהמא, וכבר נודע דזה מכוון כנגד כ"ד קישוטי כלה, אשר כנגד זה כ"ד פרקים במסכת שבת. וע"ע בס' בוצינא קדישא להגרי"ח (עמ' רמב) מו"ש"כ עוד בענין זה בדברים נפלאים.

ואם כנים הדברים, א"כ יהיה לנו ביאור נוסף במה שאמר רשב"י: שנו מידותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע, דזה המכוון גם בזה שהלך ר"ע כ"ד שנים דייקא, והביא עימו כ"ד אלף תלמידים דייקא, והלא דבר הוא. ואפשר שר"ע נתכוין בזה כנ"ל כנגד תיקוני השכינה. וגם אשתו רחל שאמרה אם יציית לי ילך עוד שנים עשר שנים, דהיא גם הרגישה בענין זה, וכנודע שרחל אשת ר"ע היא נשמת רחל אימנו, שהיא כנגד השכינה הקדושה. וכ' רבנו האר"י, דר"ע שנהרג בעשרת הרוגי מלכות, הוא היה המכוון כנגד השכינה הקדושה. והבן. ונמצא שגם בפרט זה הלך רשב"י בדרך רבו הגדול.

ובזה יובן מאוד מה שטיהר רשב"י את טבריה ועשה אותה נקיה מטומאה, דכל ענין הטומאה הוא כתוצאה מענין המיתה שנגזר בחטא אדה"ה.

וידדי הגאון מהר"ם מאיר שליט"א בעל ה'עיתורי מרדכי', האיר בענין זה, דבזה יתבאר שיטת רשב"י בגמ' ברכות (לה): רשב"י אומה, אפשר אדם חורש בשעת

חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר ואספת דגנך, וכו'.

והנה כבר ידענו, שעיקר הגזירה דבזיעת אפיך תאכל לחם הוא מקללת אדה"ר, אמנם עמל התורה הוא מכון כנגד עמל הפרנסה. (ונתבאר להלן באריכות במאמר לכו לחמו בלחמי).

וזה בא רשב"י להודיענו, דבזמן שעושין רצונו של מקום, א"צ לעמל הפרנסה, וכמו שהראנו רשב"י שנתקיים דבר זו בו עצמו בשעה שנתחבא במערה, אשר שם נברא מעין לו וחרוב למאכלו. ורמז רשב"י ענין זה בדבריו אפשר אדם זורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, שכל אלו הענינים המה בהכנת הלחם, ורימז בזה לגזירה דבזיעת אפיך תאכל לחם. ודו"ק.

ובזה יבאר המשך ד' הגמ' בשבת שם, דבשעה שיצאו 'חזו אינשי דקא כרבי וזרעו', פירוש: שחורשים וזורעים, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. והלב מרגיש, דמה שצעק רשב"י: מניחים חיי עולם וכו', הוא מפני שראה אותם 'חורשים וזורעים' דווקא, אשר ע"ז קאי הגזירה דבזיעת אפיך, ולכן זעק רשב"י מניחים חיי עולם, כי לפי שיטתו במס' ברכות הנ"ל, שאמר: אפשר אדם 'חורש בשעת חרישה', ו'זורע בשעת זריעה', תורה מה תהא עליה, אלא, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, ולכן תמה רשב"י מדוע עוסקים בחרישה וזריעה ולא עוסקים בתורה.

ובזה יש להבין ג"כ המשך המעשה בגמ' שם, דאמרו, בהדי פניא דמעלי שבתא, חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות. אמרו ליה, הני למה לך, א"ל, לכבוד שבת. א"ל רשב"י לבריה, חזי כמה חביבין מצות על ישראל, יתיב דעתייהו.

ונראה בהקדים מש"כ בבני יששכר (חודש אדר מאמר א' אות י'), דכל החושים נפגמו בחטא עין הדעת, ראייה, מישוש, אכילה, שמיעה, חוץ מחוש הריח, כי בכל החושים נשתמש אדה"ר בחטאו, וכמדוקדק בלשו הכתוב, ותרא האשה - חוש הראייה, ותקח מפריו - חוש המישוש, ותאכל - חוש הטעם, וישמעו - חוש השמיעה,

אבל חוש הריח לא נזכר שם, כי חוש הריח לא נפגם כל כך כשאר החושים, לפי שלא נשתמשו בו אז.

ולפי דבריו הקדושים נבין היטב ד' הגמ' על מתן תורה (שבת פח:): ואמר ריב"ל: מאי דכתיב לחיו כערגות הבשם - כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה, נתמלא כל העולם כולו בשמים. וענין ריח הבשמים לכאן, דכיון שמתן תורה ענינו לטהר את ישראל מזוהמת הנחש, לכן היה צריך לחוש הריח לא נפגם בחטא אדה"ה, וכמ"ש בשם משמואל (שבועות תרע"א) דקבלת התורה שהיא עץ החיים, היפוך עץ הדעת טוב ורע, שהיה תיקון על חטא עץ הדעת, היה צריך להיות בחוש שלא נתפגם שהוא חוש הריח, וממנו מתפשט התיקון ליתר החושים שלא נתפגמו. ע"ש.

ויתכן, דלכן נתישבה דעתם של רשב"י ובנו, דכיון שעסקו בתקון חטא עץ הדעת, א"כ כיון שראו את הבשמים שחלק זה של חוש הריח לא נפגם כלל, לזה נתישבה דעתם.

ובזה נראה לבאר, מה שאמר רשב"י (סוכה מה:): יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, וביאור דבריו, דהנה רשב"י ידע מה חטאו של אדה"ר בדיוק, וכמ"ש בזוהר חדש (פ' בראשית דף לב. ובדפוסים אחרים דף כד: וז"ל: ואדה"ר ישב אצלי, והיה מדבר עימי, וביקש ממני שלא אגלה חטאו לכל העולם, חוץ ממה שאמרה התורה עליו, ונתכסה ונעלם במשל של עץ הדעת שבגן עדן. ואמרתי לו, שהחברים כבר גילו סוד חטאו, אמר לי אדה"ה, מה שגילו ביניהם הוא יפה, אבל לשאר בני העולם לא יגלו, מה הטעם, לפי שחם הקב"ה על כבודו, ואינו רוצה לפרסם עונו לכל, אלא רק בעה"ד שאכל ממנו. והקב"ה גילה לי ברוה"ק, ולחברים הנמצאים איתי, את סוד החטא, והוא דבר שאין כל האנשים יכולים להבינו, וע"כ אין לגלות הדבר, וכו', ע"ש.

וכיון שרשב"י ע"ה ידע בדיוק מה חטאו של אדה"ר בעץ הדעת, מבואר מאוד מה שאמר רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, כיון שעיקר עסקנו בעוה"ז הוא בתיקון חטא אדה"ה, ובתיקון ענין זה נגיע לתיקון השלם. וכמ"ש הרש"ש בהקד' רחובות הנהר (דף ז: וז"ל: וכיון שגרם החטא ולא נעשה ע"י אדה"ר כי אם מה שהיה ראוי ומתיחס אליו בלבד, נשאר להתברר בכל דור ודור ע"י התפילות והמצוות שיקימו ישראל בכל דור ודור, שהם הנשמות

הנמשכות ממחצב הנשמות, ובאות בכל דור ודור להשלים להעלות הברורים דמחצב הספירות והנשמות המתייחסים לאותו הדור, כפולים ומכופלים מהנשמות ישנות, להשלים הברורים של הדורות ההם שעברו, עד שיושלמו להתברר כל הברורים, וזה יהיה בעת ביאת משיח צדקנו במהרה בימנו. כ"ה. עכ"ל הרש"ש. ורשב"י שידע שורש החטא, ידע שורש התיקון, ויכל לפטור כל העולם כולו מן הדין. ודו"ק.

וכל זה מכון מאוד עם מה שאמר רשב"י לבנו: די לעולם אני ואתה. ולדרכנו הביאור בזה, דכיון שהמה תיקנו חטא אדה"ה, א"כ בזה נגיע לתיקון השלם, ודי לעולם אני ואתה, שהרי רשב"י לבד יכול לפטור העולם כולו מן הדין.

ובזה נבין מדוע בעת פטירת בנו ר"א היה הנחש מקיף כל סביבות הקבר וכמ"ש בגמ' ב"מ (פד:), עד שאמרו לו עכנא עכנא פתח פ"ך ויכנס בן אצל אביו, כי לנחש היה חשבון מיוחד עם רשב"י ובנו שעסקו בתיקון חטא אדה"ה שבא מחמת הנחש.

ומכל זה למדנו כמה חלקו של רשב"י גדול בתיקון חטא אדה"ה. ולפ"ז נמצא דבר נורא ונשגב, דאם רבו רבי עקיבא נכנס לפרד"ס הוא גן עדן העליון, בשביל לתקן חטא אדם הראשון, וכמ"ש בראשית דברינו, א"כ יש לומר שגם רשב"י עשה כן, וכמו שאמר: שנו מידותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע.

ובזה נבין מה דאיתא בזוה"ק (ח"א דף כו. ובתיקונים ד"פ) דסיפר רבי אלעזר, דרשב"י הוה בבי מדרשא ושאלו חברייא מה שאמר רבי עקיבא לתלמידיו 'כשתגיעו לאבני שיש טהור וכו', אדהכי נחית סבא דסבין ואמר לון רזא עלאה אית הכא וע"ש שגילה להם הסוד של אבני שיש טהור. וכן איתא בזוה"ק (ח"ג דרמ"ו: ובדרנ"ח:) דרעיא מהימנא גילה לרשב"י סוד של אבני שיש טהור (וכמו שהאיר ענין זה בס' ביאור השיר בר יוחאי להגריא"ז מרגליות זלה"ה עמ' מה, וע"ש עוד בזה).

וע"ז הוא דפייט הקדוש מהר"ש לביא: בר יוחאי למקום 'אבני שיש', הגעת לפני אריה ליש, והיינו שהשיג את הסוד הגדול של אבני שיש, הגעת לפני אריה ליש, הוא נשמת הצדיק שהתגלתה לו לגלות הסודות הנוראים הללו והוא מכונה אריה וכמ"ש בזוה"ק (ח"ב דף קה:).

והנה סוד נעלם זה הוא ניהו הסוד הגדול אשר בשבילו עלה רבי עקיבא לפרד"ס, וכמ"ש בגמרא חגיגה שם: אמר להם ר"ע כשאתם מגיעין אצל 'אבני שיש' טהור אל תאמרו מים מים, וכו'.

ונמצא שכל מה שהשתדל הרב - הוא רבי עקיבא - לתקן חטא אדה"ה, ע"י הסוד הגדול של אבני שיש, הצליח התלמיד הוא רשב"י להשיג ולתקן, וכפי שנתבאר, שסוד זה עיקרו הוא חטא אדם הראשון.

ויש להביא ראיה לכל האמור, ממש"כ בביאור מהר"א (בן הגר"א לתיקוני הזוהר דף א.), לבאר טעם הדבר שעשה רשב"י 'שבועים' תיקוני זוהר, שבועים דווקא לא פחות ולא יותר, וז"ל: ידוע שרעיא מהימנא הוא שלמד עם רשב"י, ועליהם נאמר ותחסרהו מע"ט מאלקים (תהילים ח' ו'), משה רבנו זכה למ"ט פנים בתורה שבכתב (וכמ"ש בגמ' ר"ה (כא:): חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים), ורשב"י זכה לע' אנפין רזי דאורייתא, וזהו 'מעט'. והם השלימו החסרון והפגם של אדה"ה, שעליו נאמר ותחסרהו מעט מאלוקים (כמ"ש בזוה"ק ח"א דף נז:), ואצל משה נאמר איש האלוקים (דברים לג א'), לכן פירש בע' אנפין. עכ"ל הקדושה.

ויש לבאר בזה מה שכתב גאון עוזינו הגאון החסיד רבי אליהו מאני בספרו שיח יצחק (דף קסד) וז"ל: ליל ל"ג לעומר אחר תפילת ערבית מדליקין נרות לאבותינו הקדושים, 'ולאדם הראשון', ולרשב"י וחביריו, ואח"כ מחלקים האד"ז, וכו'. ע"ש. ומבואר שיש ענין להדליק בלילה הק' הזה נר לאדה"ה. וכבר נודע מש"כ בזוה"ק ששלושת האבות חמה תיקונו של אדה"ה ודו"ק.

ונמצא שרשב"י שהצליח להשיג את הסוד של אבני שיש טהור, זכה לתקן את חטא אדה"ה בפרט זה, ולזה עליו יש לומר: בר יוחאי ולשדה תפוחים הוא גן עדן, עלית ללקוט בו מרקחים הנשמות שנתפזרו מחטא אדה"ה כנודע בדברי האר"י הקדוש, סוד תורה כציצים ופרחים הוא הסוד הגדול של אבני שיש טהור, ולזה, כיון שתיקן חטא אדם הראשון: נעשה אדם נאמר בעבורך, ותחת זה שנאמר: וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ, אדרבה תיקן רשב"י ענין זה, וע"ז אמר: נעשה אדם נאמר בעבורך.

מאמר ד'

וכל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא

בגמ' יבמות (סב:) אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מוגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא, כולם מתו מפסח ועד עצרת. אמר רב חמא בר אבא, ואיתימא ר' חייא בר אבין, כולם מתו מיתה רעה. מאי היא, א"ר נחמן, אסכרה.

וכבר נלאו המפרשים לבאר מדוע לא הועילה הזכות של רבם התנא הקדש רבי עקיבא, שתגן עליהם להצילם מהמיתה. ומה גם שהוא עצמו נענש בזה שראה את עולמו חרב עליו בחייו. ובס"ד אף אני אענה חלקי.

אמרו בגמ' (סנהדרין לח:): דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב זה ספר תולדת אדם - מלמד שהראהו הקב"ה (לאדה"ר) דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו. כיון אדה"ר שהגיע לדורו של רבי עקיבא, "שמח בתורתו" ו"נתעצב במיתתו", אמר ולי מה "יקרו" רעך אל. ע"כ. ולא נתבאר היטב מדוע אדה"ר שמח בתורתו של רבי עקיבא דוקא.

ובביאור ענין זה נראה, דכיון שדרשו חז"ל במדרש רבה (פ' חוקת פי"ט אות ו'): דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו שנאמר (איוב כח י'): וכל "יקר" ראתה עינו זה רבי עקיבא וחביריו. נמצא שרבי עקיבא זכה להשיג מידת ה"יקר". ולפיכך דרש עליו אדה"ר את הפסוק: ולי מה "יקרו" רעך אל.

וכן מצאנו עוד שרבי עקיבא זכה להשיג מידת ה"יקר", בדברי מרן החיד"א בס' חומת אנך (ר"פ ויקרא) וזת"ד: ויקרא. אל"ף זעירא. פירשו כת הקודמין ז"ל, דרמז דחמשים שערי בינה הם, ומרע"ה השיג רק מ"ט שערים, ולכך אל"ף זעירא. וראיתי להרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל שהכריח ממאמרי הזהר הקדוש כי בשער

החמישים עצמו יש חמישים שערים, ומרע"ה השיג מ"ט שערים כולם, ועוד שער אחד משער החמישים, עכ"ד. ואפשר שזה רמז אל"ף זעירא, לרמז דשער אחד משער החמישים השיג לכה. ולפי מה שכתב רבנו האריז"ל, דרבי עקיבא השיג שער החמישים, יש לרמז כי זעיר"א ר"ת זה רבי עקיבא ישיג אותה, ולפי מ"ש הרב מהר"י צמח ז"ל דמרע"ה השיג קצת משער חמישים, גם כן אתי שפיר מ"ש רז"ל הן כל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא, ר"ל, 'כל יקר' שהוא שער החמישים כולו ראתה עינו כל דייקא. עכ"ד מרן החיד"א. ובמגלה עמוקות כ' דתיבות 'רבי עקיבא' עולה בדקדוק כמנין 'אלף זעירא'. ודו"ק. ומבואה, דר"ע נרמז שוב בתיבת 'יקר'.

אמנם עדיין לא נתבאר בדברי רבותינו מה מעלתה וענינה של מידת ה'יקר', ומה שייכותה לרבי עקיבא דוקא. ונראה, דהנה כ' מרן החיד"א במדבר קדימות (מע' ע' אות כ') וז"ל: ר' עקיבא ע"ה היה בו ניצוצות נשמות עליונות, והוא היה מטיפת יוסף הצדיק, ולזה נקרא עקיבא בן יוסף. עכ"ל. ובאמת שכבר רבנו האריז"ל כ' בס' הגלגולים (פרק מא) דעשרת הרוגי מלכות המה מעשרה טיפין שיצאו מיוסף, וכמ"ש רש"י (בראשית מט כד) עה"פ ויפוזו זרועי ידיו, וז"ל: ורבותינו דרשו, ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהז' יורה כחץ. ויפוזו זרעי ידיו, כמו ויפוצה. שיצא הז' מבין אצבעות ידיו. ויצאו מידיו עשרה טיפין, והמה נשמות עשרת הרוגי מלכות. ע"ש. ובשער מאמרי רז"ל (שבת קיט:).

ולפי האמור נתבאר, דר"ע בקדושתו הפך את הניצוצות שיצאו מידיו של יוסף הצדיק, שהוא סמל הקדושה, ולכן זכה למידת ה'יקר', בהיפוך אתוון. וע"ש ברבנו האר"י שביאה דלכן נאמר ברבי עקיבא: וכל יקר ראתה 'עיני', שזה מכון עם מידת יוסף הצדיק שעליו נאמר בן פורת יוסף בן פורת עלי 'עין' (בראשית מט). (ויתר על כן כ' השל"ה הקדוש (פ' וישב) וז"ל: ושמעתי מקצת המקובלים, כי רבי עקיבא היה הגלגול של יוסף, ולכך נקרא עקיבא בן יוסף. אמנם ברבנו האר"י מבואר כנ"ל). ובסה"ק כ' לרמז בזה דיוסף נקרא עבד עבר", עבר"י ר"ת רבי עקיבא בן יוסף. ולפ"ז נתבאר היטב שייכותו של ר"ע למידת היקר. ועימש"כ מהרח"ו בסה"ק עץ הדעת טוב ח"ג (אות ה').

ביאור הפסוק: האדם "ביקר"

ונראה עוד, דהנה בסנהדרין (לח): אמרו, אדה"ר בשעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן, עשירית סרה, אחת עשרה נידון, שנים עשרה - נטרד והלך לו, שנאמר: אדם ביקר בל ילין. פירוש, דבשעה שנים עשרה גורש מגן עדן, ולא לן שם עוד, וע"ז אמרו אדם יקר בל ילין.

וכן הוא עוד במדרש (ב"ר יב אות ו'): א"ר יוסי אדה"ר לא לן כבודו עמו, מאי טעמיה (תהלים מט): אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו. וכן הוא בפדר"א (פי"ט). פירוש, אדה"ר ביומו הראשון לא לן עם כבודו, אלא לן ללא כבודו, שנאמר אדם ביקר בל ילין, היינו שלן ללא כבודו. ונמצא שחז"ל מפרשים כאן תיבת 'יקר' שענינה 'כבוד', ולכן דרשו מהפסוק: אדם ב'יקר' שלן ללא יקר היינו 'כבוד'. וכבר ידענו שתיבת 'יקר' בארמית ענינה כבוד (וכמ"ש גם במגילה ט). להוכיח מהפסוק: וכל הנשים יתנו 'יקר' לבעליהן, דהמגילה בלשון ארמי נאמרה. מהר"ץ חיות). וכ"כ המהרש"א (ב"ב עה:).

ועי' בפי' המהרז"ו למדרש שם שפי': 'כבודו', האור הטוב.

ואמרו עוד שם: אותה האורה שנברא בה העולם, אדה"ר עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו, כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש וכו', שהן מקולקלים עמד וגנוז לצדיקים לעתיד לבא. ע"כ. ונמצא, שאור הגנוז, הוא האור שנלקח מאדה"ר, והוא האור הגנוז לעתיד לבא. והמתבונן יראה שאור זה הוא מכונה בפי רבותינו "יקר", שע"ז אמרו: אדם "ביקר" בל ילין שנלקח ממנו היקר, והוא האור הגנוז שגנוז הקב"ה בתורה. (וכמ"ש הבני יששכר מאמרי חודש כסליו מאמר ב' אות ח' - יב, וכן משמעות ד' הזוה"ק ח"א בהשמטות דף רסד:).

וענין זה מתבאר בגמ' (פסחים נ:): והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון. מאי יקרות וקפאון, אמר רבי אלעזר, זה אור, שיקר בעולם הזה, וקפוי לעולם הבא. ואפשר דהכוונה לאור הגנוז, וכנ"ל.

וכיון שנתבאר, שעיקר הפסד אור הגנוז מחטא אדה"ר בששת ימי בראשית למדו חז"ל מהפסוק: אדם "ביקר" בל ילין משל כבהמות נדמו, ור"ע זכה להשיג

מידה זו וכל "יקר" ראתה עינו, לפיכך כשראה אדה"ר את מעלתו העצומה של ר"ע שהצליח להשיג את מידת היקר מה שהוא עצמו הפסיד, לפיכך "שמח בתורתו". ורמז זה אדה"ר בדבריו שדרש עליו את הפסוק: ולי מה "יקרו" רע"ך אל.

ויש לומר שזה הביאור בדברי הזוה"ק (זוהר חדש דף ב.): וכד אסתכל קב"ה באינון דרין דרשיעיא דלא יתחזון לההוא נהורא, גניז ליה. ולמאן גניז ליה, לצדיקיא. לצדיקיא דוקא, כמא דכתיב: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צז). ומבואר, דהפסוק שממנו למדו חז"ל שאור הגנוז נגנז לצדיקים לעתיד לבא הוא הפסוק: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

ויש לבאר עוד דברי חז"ל, שדרשו פסוק זה ד'אור זרוע לצדיק' ולישרי לב שמחה, על האור הגנוז, דהנה נראה דכל הפסוק מדבר על אדה"ה, דהלא אדה"ר נקרא ישר, וכמש"כ בפסוק בקהלת (ז' כט): אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. ופסוק זה מדבר על אדה"ה, וכמו שפרש"י שם: הקב"ה עשה את האדם הראשון ישר, והמה, משנודגה לו חוה אשתו ונעשו שנים נקרו המה, בקשו חשבונות רבים, מזימות ומחשבות של חטא. כך נדרש במדרש. עכ"ל. ונמצא דראש הפסוק מדבר על האור שגנוז הקב"ה לאדה"ה, וסופו מדבר באדה"ה.

ר"ע נרמז בפסוק אור זרוע לצדיק

וכבר נודע מש"כ בריש ס' אור זרוע ח"א (אלפא ביתא סי' א') וז"ל: קראתי בשם זה החיבור מפני חבה יתירה שמצאתי בזה המקרא: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, סופי תיבות ר' עקיבה ונכתב בפירוש ולא ברמז. ורי"ש במילוי היינו רב"י כי ש' בא"ת ב"ש ב'. ומפני החיבה גדולה שהאיר הקב"ה את עיני שמצאתי את שמו נכתב בזה המקרא אור זרוע, למדתי מכאן שיש לכתוב ר' עקיבה בה"א ולא באל"ף, אשריך ר' עקיבה שכתבך דוד המלך בנבואה בספרו, ואשריך שהראה הקב"ה ברוך הוא תורתך למשה רבינו. ע"כ. וז"ל רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים (הקדמה לו דנ"ב), וז"ל: בענין ר"ע אמר לי מורי (האריז"ל) כי סופי תיבות (תהלים צז יא) "אור" זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, הוא ר' עקיבא, כי הפסוק הזה נאמר עליו. עכ"ל.

ובסנהדרין (סח.): בשעה שנפטר ר"א, א"ל רבי עקיבא שלי מהו, א"ל שלך קשה משלהן, נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי

ספרי תורה שנגללין. וביאר הגר"ח בבן יהוידע שם, דמה שעשה כן ר"א, י"ל לפמש"כ האריז"ל, דנשמת ר"ע היתה מבחינת הזרועות; ולכן היה יכול להשיג השגות גדולות בתורה למעלה למעלה, דוגמת הזרוע שהאדם יכול להעלותו למעלה מן הראש שלו, ולכן הפסוק: אור זרוע לצדיק, נאמר על ר"ע, ולכן כשאמר לו שלך קשה, נטל שני זרועותיו לרמז לו הטעם, כי נשמתו מבייג הזרועות, ולכן יכל להשיג ד"ת יותר מחביריו, ולכן עונשו גדול יותר על שלא בא ללמוד.²

וכיון שר"ע שורש שמו הוא בפסוק אור זרוע לצדיק, ור"ע הוא זה שזכה לאור הגנוז, מבואר מאוד ד' הזוה"ק שאור הגנוז נגזר לצדיקים הוא נלמד מפסוק זה.

ויש לומר שזה הביאור בד' הגמ' (חגיגה יד. סנהדרין לח:): אמר לו רבי אלעזר בן עזריה, עקיבא, מה לך אצל הגדה, כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות. ופרש"י: כלך מדברותיך - חדל מדבריק, עד שתגיע אצל נגעים ואהלות, שהן הלכות עמוקות.

וצריך להבין מדוע אין לר"ע חלק אצל הגדה, אלא רק בנגעים ואהלות. ולא מצאנו בתלמוד כולו שיאמרו כן על חכם אחר.

ונראה, דהנה כבר נתבאר דמידת 'יקר' היינו 'כבוד'. והנה בגמ' ב"ב (י:) למדו מהפסוק: ו"כבוד" חכמים ינחלו (משלי ג' לה), דאלו בעלי אגדה (ופרש"י: מתוך שהם דרשנין ומושכין את הלב, הכל מכבדין אותם). ונמצא שר"ע שזכה למידת ה"יקר" בודאי שזכה להיות מ"בעלי אגדה".³

ב. ובוזה נבין מנהגם של ישראל לומר בליל כל נדרי את הפסוק: אור זרוע לצדיק וכו', (ומקור המנהג בפע"ח שער יוה"כ פ"ב. ע"ש טעמו שהוא משום תיקון מידת 'צדיק'. וזה מכוון עם ר"ע שתיקן מידה זו, ואשר לכן נקרא עקיבא בן יוסף). דהנה מבואר בחז"ל (ילקוט משל אות תתקמד) דר"ע נפטר בערב יום הכיפורים, ובשביל לעורר זכותו ביום פטירתו מזכירים פסוק זה. ולכן סיימו חז"ל את מסכת יומא פרק יום הכיפורים במאמר ר"ע: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים וכו', דכינו חז"ל בזה לעורר את זכותו הגדולה של ר"ע שנהרג בערב יוה"כ פ. (בעל המחנה חיים בס' תורת חסד עמ' יב).

ג. ויומחק עוד, דהנה על הגדה אמרו בספרי (פ' עקב פסקא יג) רצונך להכיר מי שאמר והיה העולם למד הגדה. ע"ש. והנה ר"ע הוא היחיד שכנס לפרדס בשלום ויצא בשלום, וממילא עליו שייך לומר שהכיר למי שאמר והיה העולם אם כן מה לו אצל הגדה. (הערת הגר"ח סופר בס' תורת יעקב פ' וארא סי' נב). והיינו שר"ע כבר זכה למידת "יקר", ואינו צריך ללמוד הגדה.

וע"ז א"ל ראב"ע לרבי עקיבא, כיון שזכית למידת ה"יקר" מה לך אצל אגדה, כלך אצל נגעים ואהלות, דגם נגעים ואהלות שייכים למידת ה"יקר". וכמו שדרשו בגמ' פסחים (ג.) עה"פ: והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון (זכריה יד). מאי יקרות וקפאון, רבי יוחנן אמה, אלו נגעים ואהלות, שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעולם הבא. ומבואר, שענין "יקרות" חוזר על נגעים ואהלות, וכיון שידענו שר"ע ענינו במידת "יקר", מובן מאוד מה שאמר לו ראב"ע: כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות. כי שם מקומו. ודו"ק היטב.

וז"ל המדרש במדב"ר (חקת פי"ט ה"ו): אמר רב הונא כתיב (תהלים עה) כי אקח מועד אני מישרים אשפוט וכתיב (זכריה יד) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, יקפאון כתיב, דברים המכוסין מכס בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם הבא, דכתיב (ישעיה מב): והולכתי עורים בדרך לא ידעו, וכתיב (שם): אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם, אעשה אין כתיב כאן, אלא עשיתם, שכבר עשיתי לרבי עקיבא וחביריו, דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו, (איוב כח) וכל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא וחביריו.

ולמדנו, דמידת ה"יקר" האמור כאן אצל ר"ע, יש לה ב' משמעויות, האחד: ענינו 'כבוד', והשני ענינו ה'אור הגנוז', שגנוז הקב"ה בתורה ויש לומר שלזה כיונו חז"ל באמרו: אין 'כבוד' אלא 'תורה' (אבות פ"ו משנה ג'). ויפים הדברים על ר"ע שהוא שורש תורה שבעל פה, והוא מכון כנגד משה רבנו שהוא שורש תורה שבכתב. וכמ"ש הרמ"ע מפאנו בס' עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ה פי"א) וז"ל: כי כשם שנפש משה רבינו ע"ה היא ממחצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה, כך נפש רבי עקיבא ממחצב התורה שבעל פה ונקראת על שמו לפי דעתנו, שהרי איתא בגמ' סנהדרין (פו.): אמר ר' יוחנן, סתם מתני' ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר"ש, "וכלהו אליבא דרבי עקיבא". ע"כ. ועי' בפרש"י מגילה (ב.). ובמגלה עמוקות (אופן ע"ב): רבי עקיבא הוא סוד תורה שבעל פה. ע"כ. וכ"כ האר"י ז"ל, והובא בספר דברי סופרים לרצ"ה מלובלין (דף מא.). וכיוצא בזה מבואר בשטמ"ק כתובות (מ.) וז"ל: וי"ל, משום שהיה העולם שמם עד שבא ר"ע ושנאה להם, וכו', ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבינו אדון כל הנביאים, לפי שכבר נשתכח תושבע"פ, עד שבא הוא ושנאה, ומשו"ה כל מי שמסכים לדעתו, שפיר קרינא עליה טובינא דחכימי. עכ"ל.

ואולי לזה כוונת חז"ל במדרש (ב"ר פ' ק ס"י י'): משה עשה בפלטין של פרעה ארבעים שנה, ובמדון ובמדבר ארבעים שנה, ושמש את ישראל ארבעים שנה, (ריב"ז עשה פרגמטיא ארבעים שנה, ולמד תורה ארבעים שנה, שמש את ישראל ארבעים שנה), ר' עקיבא עשה בור ארבעים שנה, ולמד תורה ארבעים שנה, ושמש את ישראל ארבעים שנה. ע"כ. ובכוונה תחילה ראו חז"ל לבאר את ההקבלות בין חייו של משה לחייו של ר"ע, כיון שהמה מכוונים זה כנגד זה.

רבי עקיבא הוא שורש תורה שבע"פ

וזה הביאור בד' הגמ' במנחות (כט:): בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך, אמר לו: אדם

ה. וכיון שלמדנו שר"ע זכה למידת "אור" הגנוז, ור"ע הוא שורש תורה שבע"פ, נראה לבאר עוד בזה, איתא בגמ' ע"ז (לה). מאי כי טובים דודיק מיין, כי אתא רב דימי אמו, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע ערבים עלי דברי דודיק יותר מיינה של תורה. ופרש"י: דברי דודיק, דברי סופרים. מיינה של תורה, עיקר תורה שבכתב. ע"כ. ומבואר דתורה שבע"פ מכונה בשם "דודיק".

ובביאור הענין י"ל, דהנה איתא במדרש תנחומא פרשת נח: יתברך שמו של ממ"ה הקב"ה שנתן לנו את התורה בכתב, ופרשום בתורה שבע"פ. ותורה שבע"פ הרבה, ותורה שבכתב מעט. וכתב, ולא תמצא בארץ החיים. ומאי לא תמצא בארץ החיים, וכי בארץ המתים תמצא, אלא שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שיבקש ענג העולם, אלא במי שממית עצמו עליה, וכך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, וכו', וזו היא תורה שבע"פ, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחשך, שנאמה, העם ההלכים בחשך ראו אור גדול, אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול, שהקדוש ברוך הוא מאיר עיניהם באיסור והיתר, בטמא ובטהור. וכו'. עכ"ל בקיצור. וע"ש עוד בזה. והמבואר מזה, דעיקר העמל והיגיעה זה על תושבע"פ. ועליה נאמר ההולכים בחושך ראו אור גדול.

והנה עיקר העריבות והשמחה שיש לאדם בלימוד התורה הוא ע"י העמל והיגיעה, דא"א לזכות לתורה רק ע"י עמל ויגיעה, וכמ"ש בגמ' שבת (פג:): אין דברי תורה מתקמין אלא במי שממית עצמו עליה שנא: זאת התורה אדם כי ימות באהל. וכיון שעמל בתורה תורתו נקראת על שמו, וכמ"ש בגמ' ע"ז (יט). ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו. שנאמה, בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. ע"כ. וכיון דנקראת על שמו ונעשית שלו שמח בה ביותר, וכמ"ש בגמ' ב"מ (לח). אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו. ופרש"י, חביבה עליו ע"י שעמל בהם. ע"כ. וכמו שאמרו (עין יבמות ב:) כיון דאתיא מדרשא חביבא ליה. ובסנהדרין (ק): איתא, כל ימי עני רעים אלו בעלי משנה. וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי תלמוד. ופרש"י: דבעלי תלמוד נהנין מייגיעו שידעו להורות איסור והיתר. וז"ל הגר"א באבן שלמה (פ"ז אות ו) אם ירצה לעמול על התורה, אז ירגיש בה מתיקות, ועל ידי זה ישיג אהבת התורה. עכ"ל. וכמבואר במתני אבות (פ"ו) שהביא

אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על

התנחומא לעיל: וכך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה. ומבואר שהדרך היחידה לאשריך בעוה"ז, זה רק ע"י העמל והיגיעה. ומעתה נתבאר היטב מ"ט חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, משום שבדברי סופרים דווקא אפשר לזכות לעריבות ומתיקות בלימוד התורה, בבחינת ההולכים בחושך ראו "אור גדול".

והנה איתא בילקוט (שה"ש רמז תתקפב) נזכרה דודיק מיין, דודיק זה היה רבי עקיבא. מישרים אהבון זה היה בן עזאי וחביריו. ומבואר שחז"ל הכתירו בדווקא את רבי עקיבא בתואר "דודיק". וגראה הביאור בזה, הדנה איתא במס' שמוחות (פ"ח הל' י'): כשנהרג רבי עקיבא באה השמועה לר"י בן בבא ולר"ח בן תרדיון וקראו בגדיהם ודרשו על רבי עקיבא, לא נהרג מפני שהוא חשוד על הגזל, או שלא עמל בתורה בכל כוחו. לא נהרג אלא למופת. וכו'. ופי' בנחלת יעקב, ר"ל לאות ולסימן שיבואו גזרות קשות ורעות. ע"כ. ומבואר שרבי עקיבא הגיע לרום המעלה במידה זו של עמל התורה. ועיי' ברכות (סא:). ונדרים (ג:). ובמקו"א כ' בס"ד דאפשר דמכאן מקור ד' הרמב"ם (פ"ה מהל' תשובה הלכה ב), ובפרט לפ"מ דאיתא במנחות (כט:). ובאדר"נ (פ"ו). ואכמ"ל. וכיון שר"ע עמל בתורה כפי כוחו, לכך עליו יאה ועליו נאה לדרוש "דודיק", שזה הלשון הוא על דברי סופרים שצריכים עמל ויגיעה רבה. וכן יובן מה שדרשו עוד מישרים אהבון על בן עזאי דוקא, כי בן עזאי יגע בתורה כפי כוחו וכמו שאמרו בסוטה (מט). משמת בן עזאי בטלו השקדנים.

ומצאנו לחז"ל שהפליגו במעלתם של ר' עקיבא ובן עזאי בענין זה של עמל התורה עיין במדרש הלל (הובא באוצר המדרשים ח"א עמוד קלא): ההופכי הצור אגם מים, מלמד שהיו רבי עקיבא ובן עזאי טרשים כצור הזה, ועל ידי שציערו עצמן על תלמוד תורה, פתח להם הקב"ה פתח לתורה. ודברים שלא יכלו לעמוד בהם בית שמאי ובית הלל עמד בן עזאי ופרשם, שנא' בחלמיש שלח ידו. ודברים שהיו סתומים בעולם עמד ר"ע ופירשם, שנא' ותעלומה יוציא אור. ע"ש. ומבואר שר"ע ובן עזאי מסרו נפשם לתורה באופן מיוחד. וע"ע בברכות (סב:). ומבואר עוד שרבי עקיבא זכה להגיע לדרגת "ותעלומה יוציא אור", אשר זהו דברי סופרים וכמו שדרשו בתנחומא לעיל, דעל דברי סופרים נאמר ההולכים בחושך ראו "אור גדול". וכן איתא עוד באדר"נ (פ"ו): אמר לו רבי טרפון לר' עקיבא עליך הכתוב אומר (איוב כח): מבכי נהרות חבש ותעלומה "יוציא אור", דברים המסותרים מבני אדם הוציאם רבי עקיבא לאורה. וע"ע כיוצא בזה במדרש רבה (במדבר יט).

ומעתה כיון שר"ע הוא שורש תורה שבעל פה (וכמ"ש הרמ"ע מפאנו והאריז"ל הנ"ל) ותורה שבעל פה חזינן דנקראת דודיק, וכמו שדרשו מהפסוק כי טובים "דודיק" מיין, יובן היטב מה שדרשו עליו את המקרא הזה נזכרה "דודיק" מיין, דודיק זה "רבי עקיבא". וכיון שעל תורה שבעל פה נאמר ההולכים בחושך ראו "אור גדול", יובן היטב מה שדרשו על רבי עקיבא את הפסוקים, ותעלומה "יוציא אור", "אור" זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

וכיון שלמדנו לעיל שר"ע זכה למידת אור הגנוז, ור"ע הוא שורש תושבע"פ הצריכה עמל ויגיעה רבה, נבין מאוד מש"כ בנפח"ח (ש"ד פכ"א) וז"ל: כ"כ נפלאה מדרגתם של עומלי תורה גם בעודם בזה העולם החשוך. להשיג ולהסתכל ברוח קדשם ב"אור העליון". ונפשו תשבע בצחצחות ה"אור עליון הגנוז". כמאמרם ז"ל (סוטה מ"ט א') כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק כו' ר' אבהו אומר אף

כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. ופרש"י: כתרים - כגון התגין דס"ת. והיינו, דהתגין המה הכתרים של האותיות, וכתר הוא מלבוש של כבוד (וכנאמר הכתר והכבוד לחי עולמים). וזה הביאור בדברי הגמרא (מגילה טז:): ויקר - אלו תפלין, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפלין שבראש. בראש דווקא, לפי שהם למעלה כמו כתר.

ויבאר יותר, כי תיבת יק"ר פעמיים עולה במכוון כמונין כת"ר.

ויש לבאר בזה דברי המשנה בסוף עוקצין: אמר ר' יהושע בן לוי, עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר (משלי ח): להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. ויש לומר שהמכוון בזה הוא על התנא הקדוש רבי עקיבא, שהיה מיוחד ומסוים באהבתו העצומה להקב"ה, וכמו שאמר ר"ע עצמו: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה: 'ואהבת' את ה'א בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו (ברכות סא:), ונמצא שר"ע היה מיוחד בקיום הפסוק של 'ואהבת את ה', א"כ עליו יכון לומר להנחיל 'אוהבי יש, וכפי שנתבאר יקר' עולה בגי' יש', ור"ע שענינו במידת היקר, וזה להנחיל אוהבי יש, שהוא שי עולמות. והבן.

משמת ר"ע בטל כבוד התורה

ומעתה נבין מאוד מה שאמרו בסוטה (מט:): משמת ר"ע - בטל כבוד התורה. ופרש"י: בטל כבוד תורה - שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש

משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך. וכו'. וארז"ל (חגיגה י"ד א') אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם אלו ת"ח שמקמטין שינה מעיניהם בעוה"ז הקב"ה מגלה להם סוד לעוה"ב שנאמר נהר יוצק יסודם. והם הטעמי תורה הגנוזים שהם האור העליון הגנוז. ולכן אמר בפ' התורה כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. סתם ולא פירש מה הם אותן הדברים. וא"א לומר שהם הדברים שפרט שם אח"ז. שהרי אמר אח"ז ולא עוד כו'. משמע שהוא מלתא באפי נפשא. אמנם רמז להעדותן וצחצוח הנפש באור הגנוז. אשר גם כל מלאכי מעלה וחיות ושרפי קודש ושום נביא וחז"ה לא השיגוהו כלל עצם ענינו. ע"ש. ומבואר, דהעוסק בתורה שבע"פ זוכה לאור הגנוז.

ומבוארים מאוד ד' התנחומא שהובאו לעיל וז"ל: שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, אור גדול אור שנברא ביום ראשון שגנוז הקדוש ברוך הוא לעמלי תורה "שבע"פ". ע"כ. כי ר"ע הוא שורש תורה שבע"פ, ור"ע זכה למידת האור הגנוז, כיון שר"ע יגע בתורה שבע"פ בכל כחו אשר בה גנוז האור והבן מאוד. וע"ע בכך יהודיע סנהדרין (סח.).

תיבות יתירות ואותיות יתירות, וזהו כבוד תורה גדול, שאין בה דבר לבטלה. והיינו, דכיון שר"ע זכה למידה "יקר" שענינה "כבוד", לכן משמטת ר"ע בטל "כבוד התורה". (ויש להעמים ענין זה בדברי הגמ' ביבמות (טז): אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו, והיינו שזהו כבוד התורה, שאין מקום בעולם שלא יודעים מגדולתו של ר"ע, שלא הניח מלדרוש כל קוץ וקוץ). ולפיכך, אדם הראשון "שמח בתורתו" של ר"ע, אבל "נתעצב במיתתו", ואמר ע"ז: ולי מה יקרו ריעך אל, כיון שבמיתתו של ר"ע בטל כבוד התורה, היינו מידת "יקר". (ורמז לזה המהרש"א בח"א ב"ב דע"ה: ע"ש). (ועי' במסכת שמחות פ"ח ה"ג, כשנפטר שמעון בנו של ר"ע, נתקבצו קהל גדול לכבוד בנו של ר"ע, אמר להם הוציאו לי ספסל מן הקברות, וישב עליו ודרש ואמר, אחינו ישראל שמעו, לא שאני חכם, יש כאן חכמים ממני, וכו', האנשים מכירין את רבי עקיבא, הנשים והטף מאין, אלא יודע אני ששכרם מרובה, שלא נצטערתם ובאתם אלא ל'כבוד תורה' ולשם מצוה, ודו"ק).

וזה הביאור במה שמצאנו אצל ר"ע, דכשנפטר רבי אליעזר היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ. וכמ"ש בסנהדרין (סח). והקשו התוס' (שם ד"ה היה, ויבמות יג): דהלא יש בזה לאו מן התורה, דשרט לנפש לא תתנו בבשרכם. ותירצו התוס'; דאתורה היה מצטער כדאמרינן התם הרבה מעות יש לי ואין שולחני כו'. והקשו האחרונים, דעדיין צ"ב איך ר"ע עשה כן, הא ר"ע בעצמו אמר בב"ק (צ:) דאין אדם רשאי לחבול בעצמו, וא"כ גם בלא איסור שריטה יש איסור משום חבלה בעצמו.

ותי' הערוך לנר (יבמות שם): וי"ל ע"פ מה שכתבו התוס' ע"ז (יא). דלכך עוקרין על המלכים ואין בזה משום בל תשחית, כיון דלכבודו של מלך עושה כן, ליכא השחתה. ע"ש. ולכן כיון דטעם דאסור לחבול בעצמו הוא משום בל תשחית, כל שעושה מפני ה'כבוד' לא שייך בל תשחית, ולכן גם משום חבלה בעצמו אין איסור. ונמצא שר"ע הידר מאוד בכבוד התורה דרבי אליעזר. וכבר ידענו ש'נפש' האדם מכונה 'כבוד', וכמ"ש בפסוק: עורה כבודי עורה הנבל וכינור (תהלים נו ט, וע"ש ברד"ק), וכ"כ הרז"ה בהקדמתו לבעל המאור, דנפש האדם מכונה בשם כבוד. והדם הוא הנפש (דברים יב כג), ולזה היה דמו של רבי עקיבא שותת לארץ על כבוד התורה. והבן.

ובזה יאיר לנו באור יקרות ד' הגמ' בפסחים (כב): שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל

אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא ר"ע ודרש, את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

ומבואה, דהקושיא היתה עומדת בחלל ביהמ"ד, מה בא לרבות ה'את' שבפסוק את ה' אלוהיך תירא. עד שבא רבי עקיבא, ולא תירץ תירוץ זה שום אדם לפניו. ולפי מה שנתבאר, הדברים ברורים מאוד, דרך רבי עקיבא שזכה למידת ה'יקר' היינו 'כבוד', יכל לתרץ דבא לרבות תלמידי חכמים, שהשוה כבודם לכבוד המקום.

ומעתה מובן היטב טעם הדבר, דתלמידי ר"ע מתו על שלא נהגו "כבוד" זה בזה, דכיון דמידתו של ר"ע היא מידת 'יקר' והיינו כבוד, ולפיכך משמתי ר"ע בטל 'כבוד' התורה, נמצא שאם לא קימו מידה זו חסר להם בעצם קבלת התורה מרבהם, ולפיכך לא הועילה זכותו של ר"ע שתגן עליהם.

וענין זה היה בימי העמר דווקא, דכפי שמבואר בספה"ק 'עמר' גימטריא 'יקר'. ודו"ק.

ויומתקו הדברים ביותה, לפמש"כ בזה"ק (פ' צו רע"מ דף לב.): כבוד איהו ל"ב בחושבן. והיינו דתיבת כבוד עולה בגי' לב בדקדוק. וביאר המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב התורה פרק יב) וז"ל: בתורה נאמר בה (משלי ג') אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר ו'כבוד', וכאשר לא נהגו 'כבוד' בתורה, ניטל מהם גם כן אורך ימים. ומתו גם כן שלשים ושנים ימים כמנין 'כבוד' שהוא 'ל"ב', מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, ובל"ג בעומר שהוא י"ח אייר פסקו, כי אייר מספרו י"ח בחודש שהוא חי, באותו יום פסקו מלמות כי התורה היא ארך חי בימינה, וכו'.

מאמר ה'

אנן בחביבותא תליא מילתא

יש לעמוד על שורש יום ל"ג בעומר והשמחה העצומה שיש ביום זה.

והנה בשו"ע סי' תצג כ', דנוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר, שאומרים שאז פסקו תלמידי ר"ע מלמות.

ולכאנ' צריך להבין מה מקום לשמחה יש בזה שתלמידי ר"ע פסקו מלמות, והלא לא הפסיקו מלמות ונשארו הנותרים בחיים, אלא כולם מתו ולא נשאר בהם עד אחד, וכלשון הגמ' ביבמות (סב): תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת. ונמצא, דכאשר לא היה מי שימות עוד פסקו מלמות, ולשמחה מה זו עושה. וכבר הקשה כן הפר"ח שם. ע"ש.

עוד צריך להבין לפי פשוטן של דברים את הקשר בין מיתת תלמידי ר"ע שפסקו מלמות ביום ל"ג בעומר, ליומא דהילולא דרשב"י, דבהשקפה ראשונה אין קשר ושייכות בין הענינים. ובפרט, שיום שמתו בו הצדיקים הוא יום של צער, וכמ"ש בשו"ע (סי' תקפ) כמה ימים שבהם נפטרו צדיקים, ומה נשתנה יום ל"ג בעומר מכל הימים הללו.

ובביאור הדברים, יש להקדים את הנהגת רבו של רשב"י הוא התנא האלוקי רבי עקיבא, ומזה נלמד לענינו. ועיקרי הדברים נתבארו בד' הגרי"א וינטרוב בס' עיני ישראל ח"ב (עמ' רסט).

דהנה בגמ' מנחות (כט): איתא, דבשעה שעלה משה למרום, וראה את רבי עקיבא, אמר לו הקב"ה למשה חזור לאחור, וראה ששוקלין בשרו של ר"ע במקולין, אמר משה: רבש"ע זו תורה וזו שכרה, א"ל הקב"ה, "שתוק כך עלה במחשבה לפני".

וביאר הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (חקור דין ח"ב פ"ט) הכוונה בזה, דמאחר ור"ע היה כל ימי משתוקק למות על קדושת שמו יתברך, וכמו שאמר ר"ע עצמו: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו (ברכות סא:), ותשוקתו הגדולה הזאת עלתה עד למעלה, לשכינה הקדושה הנקראת "עולם המחשבה", ולכך לא אשיב תשוקתו ריקם, ולכן זה

הטובה הגדולה שעושה השי"ת עם נשמות רבי עקיבא, כי זה רצונו האמיתי, וטעם הדבר, כי תאוותו ותשוקתו של ר"ע, היתה לכפר על השכינה הסובלת בגלות, בעוון מכירת יוסף, ור"ע נשתוקק לכפר עוון זה במיתתו.

וזה הביאור במה שאמר רבי עקיבא עצמו בגמרא (ערובין כא:): מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דברי חבירי, ורצונו של רבי עקיבא לומר, שהדבר הכי חשוב בחייו זה למות על קדושת שמו יתברך, ובשביל לא לעבור על דברי חביריו, היה מוכן לוותר על הדבר הכי חשוב לו ולמות כדרך כל הארץ, ולוותר על פיסגת ושאיתת חייו למות על קדושת שמו יתברך.

והנה כבר אמר תלמידו רשב"י לתלמידיו: בניי שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע (גיטין סז), כלומר, שהוא סיגל לעצמו את המידות הנוראות של רבו רבי עקיבא. וברור שרשב"י שהוא המשפיע הגדול של תורת הסוד, למד גם את החלק הזה של תורה"ק מרבו הגדול רבי עקיבא, שהרי אם רבי לא שנאה רבי חייא מנא ליה (נדה סב:). ונראה שזה מבואר כבר בדברי חז"ל במדרש רבה (פ' חוקת פי"ט אות ו'): דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו שנאמר (איוב כח י'): וכל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא וחביריו. וכ' האר"ז"ל, דהכוונה לשער החמישים מחמשים שערי בינה (עי' בשער מאמרי רז"ל סוף מס' שבת אות ג'). ובגמ' חגיגה (יד:): ארבעה נכנסו לפרדס, ורבי עקיבא יצא בשלום. וכ' המהרש"א (בח"א) וז"ל: ובספר ישן מצאתי, וז"ל, נכנסו לפרדס החכמה והיא חכמת אלהות. ע"כ. וכך מבואר בזוה"ק (פנחס דף רל): ואמרו חכמים כשהיה ר"ע דורש במעשה מרכבה, ירדה אש מן השמים וסבבה האילנות, והיו מתקבצין מלאכי השרת כבמזמוטי חתן וכלה. וכו'. ויש לומר שע"ז רמזו חז"ל (מס' כלה רבתי פ"ג): אמרו גדול היה ר' עקיבא שהכחיש את רבותיו. באותה שעה אמרו ברוך המקום שגלה 'סודו' לעקיבא בן יוסף. סודו, היינו שהשיג חכמת הסוד.

ונראה מדברי רבנו האר"י שרבי עקיבא היה גדול מרשב"י אף בחכמת הסוד, וכמ"ש בשער מאמרי רז"ל (דף יט: ד"ה בריה דבר יוחאי) וז"ל: דע כי נשמות הצדיקים יש מהם שהם מבחינת אור המקיף, ויש שהם מן האור הפנימי, וכל אותם שהם מצד האור המקיף יש בהם כח לדבר בנסתרות וסודות התורה דרך כיסוי והעלם גדול, כדי שלא יובנו אלא למי שראוי להבינם, והנה רשב"י ע"ה היתה נשמתו מצד האור המקיף, ולכן היתה בה כח להלביש הדברים ולדורשן באופן שאף אם

ידרשם לרבים לא יבינום אלא מי שראוי להבינם, ולכן ניתן לו רשות לכתוב ספר הזוהר ולא ניתן רשות לרבתי או לראשונים אשר קדמו לו לכתוב ספר בחכמה הזאת, "עם היות שודאי היו יודעים בחכמה הזאת יותר ממנו", אבל הטעם הוא שלא היה בהם כח להלביש הדברים כמוהו. ע"כ. ומפורש בדבריו: שודאי רבותיו היו יודעים בחכמה הזאת יותר ממנו.

ולכשנתבונן נמצא דמיון זה של רבי עקיבא "תשוקה עצומה כל ימיו" היא היתה אצל תלמידו רשב"י, וכמו שאמר בעצמו ביומו האחרון עלי אדמות, כאשר גילה לתלמידיו את הסודות הנוראים שבאידרא זוטא, וכמ"ש באדר"ז (דף רפח.): פתח ר"ש ואמר, אני לדודי ועלי תשוקתו, כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטרנא ביה בקודשא בריך הוא, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו. פירוש: מה שכתוב בפסוק אני לדודי, כשאני משתוקק לדודי – לקב"ה, אז גם הוא משתוקק אלי – ועלי תשוקתו, כל ימי חיי שהייתי מקושר בזה העולם, בקשר אחד נתקשרתי ונתדבקתי בקב"ה, ולכן עתה בעת הסתלקותי, ועלי תשוקתו, כל חשקו ואהבתו של הקב"ה הוא אלי. ע"כ. וביארו שם המפרשים הכוונה, דרשב"י כל ימיו היה מקושר בקב"ה באהבה עצומה בעסק התורה והמצוות, בלי היסח הדעת כלל, והיה בכל יום מוסיף אהבה עליונה על של אתמול ובה היה מוסיף קשר חדש באהבתו למקום ב"ה. ע"ש בפ"י יין הרקח, ומים אדירים ומתוק מדבש ועוד.

ונמצא, שהנהגת הרב ר"ע שהיה כל ימיו דבוק בהשי"ת מתי יבא דבר לזה לידי ואקיימנו, היא הנהגת התלמיד רשב"י שאמר כל יומין דאתקטרנא, בחד קטירא אתקטרנא ביה בקב"ה.

ונראה שזה הביאור במה דאיתא בריש האד"ר (קכח.), דאחר שכינס רשב"י את תלמידיו, ורצה לגלות להם סוד עולם התיקון, פחדו התלמידים מללמוד סודות אלו, "אישתיקו, שמעי קלא, וארכובתן דא לדא נקשן, מאי קלא, קלא דכנופייא עלאה דמתכנפי", פירוש, שתקו החברים ושמעו קול פמליא של מעלה שירדו לשמוע הסודות שיגלה רשב"י, וברכיהם רעדו ונקשו זו לזו מאימת השכינה.

חדי ר"ש ואמר (חבקוק ג' ב') ה' שמעתי שמעך יראתי, התם יאות הוה למהוי דחיל, אנן בחביבותא תלייא מלתא דכתיב (דברים ו'): ואהבת את ה' אלהיך וכתוב (שם): מאהבת ה' אתכם וכתוב (מלאכי א' ב'): אהבתי אתכם וגו'. פירוש, שמח ר"ש ואמר, חבקוק כשראה את עשרת הרוגי מלכות בנבואה ואמר ה' שמעך יראתי,

(ור"ת ה' שמעך הוא י"ש, לרמוז על יששכר שנתגלגל בר"ע, שהוא מהגבורות. הרמ"ז. והובא גם בניצו"א לחיד"א שם), שם היה ראוי להיות ירא וחרד, אבל אנחנו באהבה תלוי הדבר, שנאמר ואהבת את ה' א וכו', וא"כ אין לכם לירא משום עונש.

ומבואה, דרשב"י מעיד בעצמו שהוא אחוז בקיום מצות ואהבת את ה' א, ממש כרבו שקיים בעצמו את הפסוק הזה ומסר נפשו על קידוש ה', (ואמנם רבו קיים את הפסוק במידת הגבורה, והוא במידת החסד), ורשב"י קיים את מצוות ואהבת את ה' א בחייו, כיון שעליו היה מוטל לגלות את סודות התורה, וכמ"ש באד"ר שם: יתיב ר"ש ובכה ואמר, ווי אי גלינא, ווי אי לא גלינא.

ויש לבאר בזה מש"כ בשו"ע (סי' תכח): לעולם ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג לעומר, וסימן פל"ג, ע"ש. וצ"ב בקישור ושייכות הדברים. אמנם כיון שידענו שחג הפורים הוא היום של קבלת התורה מאהבה, א"כ הוא מכוון מאוד עם יום ל"ג בעומר שבו התגלתה תורת רשב"י שאמר ע"ע: אנן בחביבותא תלייא מלתא דכתיב (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך. והבן.

והנה רשב"י ביום פטירתו, כשגילה את האידרא זוטא, פתח ואמר (אדר"ז דף רצא:): האידנא אסהדנא עלי, דכל יומין דקאימנא תאיבנא למחמי יומא דא ולא סליק ברעותי בר האידנא דהא בעטרא דא מתעטר האי יומא, והשתא בעינא לגלאה מלין קמיה דקודשא בריך הוא דהא כללו מתעטרין ברישי.

פירוש: עתה ביום הסתלקותי הנני מעיד על עצמי, שכל הימים שעמדתי בזה העולם, הייתי משתוקק לראות ולהגיע ליום הזה, ולא נגמר חפצי ורצוני רק כעת, כי בעטרה זו של גילוי סודות הללו מתעטר היום הזה, ועתה אני רוצה לגלות עוד סודות לפני הקב"ה שהוא כאן.

והנה מה שהשתוקק כל ימיו להגיע ליום זה, כי הגרמ"מ משקלוב בס' מים אדירים (בריש פ"י לאד"ז) כי יום המיתה הוא תכלית האדם, ותכלית השגתו בעוה"ז, והשגתו הוא יותר ממה שהיה יכול להשיג כל ימי חיים חיותו, כמ"ש תוסף רוחם יגועון (תהילים קד כז), כלומר אז השגתו מה שא"א לאדם בהיותו בעוה"ז, וכמו שדרשו בספרי (בהעלותך פ' קג) עה"פ: כי לא יראני האדם וחי (שמות לג כ'), כשהוא חי אינו רואה, אבל רואה בשעת מיתתו. והוא יומא כלל כל הימים שלו בסוד יום המות מיום הולדו.

ונמצא, היום עליו אמר רשב"י: אני לדודי ועלי תשוקתו, זהו יום ל"ג בעומר שבו גילה תורתו לאחרים, וליום זה שאף להגיע כל ימי חייו, ובו ביום נתגלו עמקי סודות התורה. ונמצא דזהו יום שמחתו של רשב"י.

והנה ממש בדומה לזה הוא הענין עם ר"ע, דמבואר בגמ' יבמות (סב:) מבואר, דכשמתו כ"ד אלף תלמידי תלמידי ר"ע, "היה העולם שמם" עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון, והם הם העמידו תורה אותה שעה. וביאור הדבר, דהתלמידים של ר"ע לא היו ראוים לקבל את תורתו, וכל זמן שהיו חיים, לא היה אפשרות לר"ע ללמד תורתו בעולם, ונמצא, שביום שפסקו מלמות, ביום זה ניתנה האפשרות לר"ע ללמד את תורתו בעולם, וע"י תלמידים אלו זכה ר"ע להפיץ תורתו בעולם, וכמ"ש בגמ' סנהדרין (פו.): סתם מתני' ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר"ש, "וכולוהו אליבא דרבי עקיבא". וכ' בשטמ"ק כתובות (מ.): משום שהיה העולם שמם עד שבא ר"ע ושנאה להם, וכו', ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבינו אדון כל הנביאים, לפי שכבר נשתכח תושבע"פ, עד שבא הוא ושנאה, ומשום"ה כל מי שמסכים לדעתו, שפיר קרינא עליה טובינא דחכמי. עכ"ל. ונמצא דביום זה שפסקו מלמות וניתנה לר"ע רשות להעמיד תלמידים זהו יום שמחה גדולה עבורו.

ונמצא, ששמחת ל"ג בעומר היא שמחה גם על תורת ר"ע. וכעין זה מצאנו בדברי הרמ"ע מפאנו (מאמר מעין גנים ח"ג אות לג) וז"ל: ועדיין קשה אם גם ביום ל"ג מתו האלף האחרונים, מאי פסקה המיתה, אלא ידוע במקומו, שאף על רבן נקנסה מיתה לבו ביום ופסקה, בשבילו שבטלה הגזרה, דין הוא לשמוח ביום שהרב ניצול.

והוסיף הגרצ"ה מלובלין בפרי צדיק (ויקרא – לג בעומר וסיום הש"ס), דבאמת כיון שרשב"י הוא תלמידו ר"ע, של ולא יכלו לקבוע יום הלולא ביום פטירת רבי עקיבא מפני שנהרג. ולכן קבעו ההלולא ביום פטירת רשב"י שהיה בו תרומות מתרומות מדותיו של רבי עקיבא. ואיתא בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) דאמר לו רבי עקיבא לרשב"י: דייך שאני ובוראך מכירין כוחך, לפי שלא היה שום אדם מכיר כוחו רק הקב"ה, ורבי עקיבא שהיה שורש תורה שבעל פה, ובכל שנה כשבא יום זה יכול כל אדם לזכות לפי כוחו להשיג קביעת הדברי תורה שירד ביום זה בתורה שבעל פה ולכן קבעוהו למועד. עכ"ל.

מאמר ו'

שלא נהגו כבוד זה בזה

בגמ' יבמות (סב:): שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נחמן אסכרה. ע"כ.

וכ' המהרש"א בח"א (חדושי אגדות): אמרו שמתו במיתה אסכרה, דאפשר דכ"א דיבר לשון הרע, והיה מספר בגנות חבריו, וסימן ללשון הרע אסכרה, כדאמרינן פרק במה מדליקין (לג.): סימן ללשון הרע אסכרה. ומבואר מד' המהרש"א, דמה שכ' בגמ' "שלא נהגו כבוד זה בזה", הוא שדיברו לשה"ר אחד על חבריו.

ובחומר איסור לשה"ר איתא בגמ' בערכין (טו:): תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים.

ולד' המהרש"א מבואר מדוע נענשו בעונש חמור כ"כ, שהרי זה שקול כנגד ג"ע החמורות. אכן זה גופא צריך להבין איך עוון לשון הרע, שקול כמו ג"ע החמורות אשר עליהן נאמר יהרג ואל יעבור.

ונראה ברוח דהנה שורש הנחש בכל מקום הוא מידת לשון הרע, וכמו שאמרו בילקוט (תהלים רמז תריג): הנחש הוציא לשון הרע על בוראו, אמר לחוה למה אין אתם אוכלין מן העץ הזה, מעץ זה אכל וברא את העולם ואם אתם תאכלו ממנו תבראו עולמות כמותו, שנאמר והייתם כאלהים, אלא כל אומן שונא בר אומנותו. ע"כ. ואיתא במדרש (במדב"ר פי"ט): וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, מה ראה ליפרע מהם בנחשים, לפי שנחש פתח בלשון הרע תחלה ונתקלל, אמר הקב"ה יבא נחש שהתחיל בלשון הרע תחלה ויפרע ממספר לשון הרע, וכו'. ובגמ' תענית (ח.) מאי דכתיב: אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם: וכי מה יתרון לבעל הלשון. ע"כ. כי הנחש הוא בעל הלשון הרע הראשון בעולם.

וז"ל הזוה"ק (פ' מצורע דף נב): בא וראה בלשה"ר שאמר הנחש לאשה, גרם לאשה ולאדם שנגזר עליהם מיתה ועל כל העולם. ע"ש. וזה הביאור בד' הזוה"ק (פ' שלח דף קסא): מאן אומנא דלישנא בישא, נחש.

ולפיכך, עונשו של בעל הלשון הרע ב"צרעת", כי זהו עונשו של הנחש שנתקלל ב"צרעת", וכמו"ש במדרש (ב"ר פ"כ אות ד'): דהקב"ה "אררו בצרעת". וכן אמרו עוד (שמו"ר פ"ג אות יג): הנחש כשהלשין הכיתי אותו בצרעת שנאמר (בראשית ג): "ארור" אתה מכל הבהמה, כד"א (ויקרא יג נא) צרעת "ממארת". וכן אמרו בפסיקתא (פ' מצורע דף מ.): "זאת" תהיה תורת המצורע. ואף הנחש הקדמוני לקה ב"זאת" שנאמר (בראשית ג) ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת. הנחש הקדמוני לקה, ארור אתה מכל הבהמה, לפי שדבר לשון הרע, נאמר כאן אריה ונאמר צרעת ממארת היא, לפיכך הנחש יש עליו סלעים, כגון צרעת. ע"כ. ומבואר, דהקללת "ארור" של הנחש היא צרעת, וזה מכוון עם עונשו של המצורע בצרעת "ממארת".

וכאשר שלח הקב"ה את משה רבינו לגאול ישראל, אמר משה רבינו כי ישראל "לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (שמות ה, א). ורמז הקב"ה למשה, על הלשון הרע הזה שאמר על ישראל היה צריך משה רבינו להיענש כעין צרעת. לכן מיד ציוה אותו ה': ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר משה. ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו.

ובזה רמז לו על כך שהוא אמר לשון הרע כפי שהנחש הקדמון הוציא שם רע. ועוד לימדו שהוא התחייב צרעת כפי שנענש הנחש, לכן מיד אחרי האות של הנחש משה נענש ממש בצרעת, שנאמר: ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג. (שמו"ר פ"ג אות יג, רבינו בחיי שם פסוק ג, ועימש"כ כעין זה בס' צמח דוד מסלונקי דף קלא:).

מעתה זכינו להבין, מה שאמרו חז"ל שכל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, והדברים ברורים, שהרי הלשון הרע שראשון בעולם נעשה ע"י הנחש, ומבואר בד' הזוהר הקדוש (פ' בהר דף קיא), שבחטא זה אדם הראשון פגם בשלושה עבירות החמורות שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור", והמה עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות. עיין שם בהרחבה. ולפ"ז ברור מאוד מדוע חז"ל השימעונו בכל מקום שמידת בעל הלשון הרע הוא מידת הנחש, כיון שהנחש הוא

בעל הלשון הרע הראשון בעולם, וע"י מעשהו גרם לשלוש עבירות החמורות, ולפיכך זהו חומר עווננו של בעל הלשון.

וזה הביאור בד' חז"ל לעתיד לבוא הכל מתרפאים חוץ מהמדבר לשון הרע (מדרש תנחומא - פרשת טהרה). ובמדרש אגדת בראשית (פע"ח). ונראה שזה מכוון עם מה שאמרו חז"ל (ב"ר כ' י'): לעתיד לבא כל בעלי מומים מתרפאים חוץ מן הנחש שנאמר (ישעיה ס"ה כ"ה): ונחש עפר לחמו, ולמה, מפני שהחזיר הכל לעפר שנאמר: כי עפר אתה ואל עפר תשוב. ע"כ. כי חומר ענין הלשון הרע הוא ממש כמו הנחש. ויתבאר בזה ד' הזהר הקדוש (פ' שלח לך דף קסא): אמר רבי שמעון על הכל הקב"ה מוחל חוץ מלשון הרע. כי הרי הוא כהנחש שאין רפואה למכתו. וז"ל התקוני זהר (תקון ע' דף קלב): דיבורא דיליה עקום, עליה איתמר מעוות לא יוכל לתקון. (ועימש"כ בזה בס"ד בקונ' גמולו בראשו פרק ב').

והנה כתיב: (במדבר כא): וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל. ופרש"י: וינשכו את העם - יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה. יבא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים. ובאוח"ק ק' כ': הנחשים הם כנגד מה שדברו במשה שכל המדבר לשון הרע בחברו ומכל שכן ברבו נחש מכישו.

ורבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ל' אות יז) האריך הרבה בחומר עוון לשון הרע, ושם כ' ד"נחש העמוני" עלה על יבש גלעד מפני שדיברו לשון הרע על שאול, והביא כן משם מהר"ש לניאדו בכלי יקר (שמואל א' פרק יא), והוסיף, שגם שאול זכה לנצח מלחמת נחש העמוני מפני שלא קיבל לשון הרע, זה כנגד זה. ע"ש. (הבי"ד הגרי"ח ס' בספרו אמרי חיים, והרחיב דבריו. ע"ש).

והנה כתיב (דברים כז כד): ארור מכה רעהו בסתר ואמר כל העם אמן. ופרש"י: "על לשון הרע הוא אומר". והיינו שהמדבר לשון הרע הוא בחינת ארור, והוא מכוון עם הקללה של הנחש "ארור אתה מכל הבהמה".

וזה הביאור בדברי חז"ל בפרקי דרבי אליעזר (פרק נג): כל המספר לשון הרע אין לו חלק לעה"ב, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית (תהילים קא ה), וכתיב

אחר אומר מכה רעהו בסתר (דברים כז כד), תדע לך שהוא כן בא וראה מנחש שהלשין בין אדם להקב"ה ואררו הקב"ה שיהא מאכלו עפר, שנאמר: ועפר תאכל כל ימי חייה,

וזה הביאור בד' הפסיקתא (הנקרא לקח טוב) עה"פ: (קהלת פרק י' פסוק יא): אם ישוך הנחש בלא לחש. הוא נחש ששמו פתן חרש שאינו שומע לקול מלחשים: ואין יתרון לבעל הלשון. שכשם שזה הורג ואין לו רפואה, כך זה הורג ואין לו רפואה. אמרו לו לנחש מפני מה אתה נושך ומה הנאה יש לך, אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון שהוא הולך רכיל מה הנאה יש לו, כשם שהוא עושה כך הוא עושה.

וזה לשון הוזה"ק (פ' חוקת דף קפג:): למדנו כל מי ששומר פיו ולשונו, זוכה להתלבש ברוח הקודש, וכל מי שמטה את פיו לדבר לשון הרע, הרי ממש הדיבור הרע ההוא שולט עליו להענישו, ומזה הדיבור "בא הנחש ונושך אותו", ואם לא, הרי נגעים ששורפים את הגוף כנחש באים עליו, ע"כ. ועיי' בבן יהוידע (תענית ה. ד"ה ומה יתרון לבעל הלשון), דברים נפלאים בענין זה.

ונראה שזה הביאור בעונשו של המצורע, ש"בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", כי זהו מידתו של הנחש, וכמ"ש במדרש (ב"ר פצ"ט אות יא): יהי דין נחש עלי דרך שפיפון, כל החיות מהלכות זוגות וזוגות והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי. ע"כ. ולפיכך על בעל הלשון הרע לשבת בדד. ודו"ק. ונראה שזה עומק דברי חז"ל בזוהר חדש (איכה דף נד): דהר"ת של איכה י' שבה ב' דד, הוא איבה, ונרמז דבר זה בפסוק העוסק בעונשו של הנחש: ואיבה אשית בינך ובין האשה. והיינו ששורש מידת הנחש "בדידות ופירוד", ובגלל מידה זו נגרם כל חורבן ביהמ"ק, בעוון שנאת חנם כידוע. (וז"ל הוזה"ק שם: איבה הדא הוא דכתיב ואיבה אשית בינך ובין האשה בין סטרא דא ובין סטרא דא אשתכח תמן בחרבן בי מקדשא. ובקרא קדמאה אתרשים כלא למנדע דהאי כ"ה אדביק לה איב"ה רעה דנטיר לה מיומא דאתברי עלמא. איכה ישבה בדד).

ובסיום ענין זה יש להזכיר כאן דבריו המתוקים של ההפלא"ה בס' פנים יפות בביאור המלחמה של יעקב עם שרו של עשיו, וכדכתיב: ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו (לב, כה), ופירוש רש"י: שהוא שרו של עשיו, ויש לפרש כי ששרו של עשיו הוא היצה"ה, ומלחמת היצה"ה הוא להחטיא את האדם, וכיון שלא

היה יכול להחטיא את יעקב בעבירה עצמה, ניסה להכשילו ב"אבק" לשה"ה, ולכן כתיב: "ויאבק" מלשון אבק. ורמזו זאת חז"ל בד' הגמ' בחולין (צא.). שהעלו "אבק" עד כסא הכבוד, והיינו שמעשהו של יעקב שגבר על שרו של עשיו הגיע עד כסא הכבוד, וכעין מה שאמרו בגמ' יומא (פו.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. עכ"ד הנפלאים.

ויש לבאר דבריו, דיעקב שהוא שופריה של אדם הראשון, וכבר ביארנו (עי' ניצוצי אור תשע"ז) שהוא תיקונו של אדם הראשון, היה עליו לתקן את חטא עץ הדעת, ולפיכך שרו של עשיו נתאמץ להכשילו בענין זה ביותר, כיון שעיקר חטא עה"ד הוא בגלל לשון הרע.

ובזה נבין ד' הגמ' במס' מכות (כד.) שדרשו עה"פ הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו, לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה, וכו', הולך תמים - זה אברהם, וכו', לא רגל על לשונו - זה יעקב אבינו, דכתיב: אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. וביאר המהרש"א: לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו, שנאמר והייתי בעיניו כמתעתע, שלא היה בו מדת לשון הרע, שאם היה אביו יודע שהוא יעקב היה נצרך יעקב לדבר לשה"ר על עשו, שאינו ראוי לברכה לפי מעשיו, גם כי כבר מכר לו את בכורתו וכמו שהסכים על ידו לבסוף, וזה שאמר לא רגל על לשונו, שלא הרגיל עצמו בלשה"ר.

ולכן מצאנו שיעקב התפלל: אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, ופרשו חז"ל במדרש (ב"ר פ' ע'): ושמרני, מלשון הרע (עי' בס' אבני שהם הרצברג פ' דברים מה שהביא עוד בענין זה).

מאמר ז'

לכו לחמו בלחמי – בזיעת אפך תאכל לחם

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פי"ב): דאדה"ר קודם החטא וקודם שנגזרה גזירת 'בזיעת אפך תאכל לחם', כל עמלו היה רק בתורה, וז"ל: חיבה יתירה חבב הקב"ה לאדה"ה, שנאמר ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, ושמא תאמר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה, ולא כל האילנות נצמחין מאליהן, או שמא תאמר יש מלאכה בגן עדן להשקות את הגן, והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן, שנאמר ונהר יוצא מעדן וכו', ומה הלשון הזה לעבדה ולשמרה, לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה, שנאמר לשמור את דרך עץ החיים, ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, וכו', ע"ש.

ויש ללמוד מדברי המדרש לכאן, דבזמן שהיה אדה"ר בגן עדן, היה כל עסקו ועמלו אך ורק בתורה הקדושה, והיה פנוי מעסקי העולם הזה לגמרי, ומתענג מזיו השכינה. אכן כל זה קודם החטא, אבל אחר החטא כשגורש מגן עדן, כבר לא היה לו אפשרות לאדה"ר לעסוק רק בתורה"ק.

וטעם הדבה, כיון שאחרי החטא היה על האדם לעמול לפרנסתו, וכפי שנתקלל האדם 'בזיעת אפך תאכל לחם', ולפיכך תחת שהיה אדה"ר עוסק בתורה, ונהנה מזיו השכינה, היה עליו לעמול בעמל הפרנסה. ונמצא, דתחת אשר קודם החטא הכל היה מוכן לפניו והיה עוסק בתורה וקיים בה 'לעובדה ולשומרה', עכשיו אחר החטא צריך לקיים 'לעובדה ולשומרה' בעמל הפרנסה.

ולפי דרכנו למדנו, דבגזירה של בזיעת אפך תאכל לחם, נגזר על האדם גם לגרע ולחסר מעסק התורה. ובלכתנו בדרך זה נראה, דמי שמרבה בעסק התורה, ויגע ועמל בתורה, יגיעת התורה בכוחה להשלים את חוק הגזירה של בזיעת אפך תאכל לחם, ובכח עמל התורה, למלאות חוק עמל הפרנסה. ובטעם הדבר י"ל, דהנה כבר כ' הרמח"ל במסילת ישרים (פכ"א) וז"ל: וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם, בזעת אפך תאכל לחם, אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר

המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו. עכ"ל. ונמצא שחוק הוא שעל האדם בעוה"ז לעמול וליגע, אכן זה שעמל ויגע בתורה, הרי זה חלף עמלו ויגיעו בעמל הפרנסה, ובעמלו בתורה הוא פורע את המס שנתחייב בו כל המין האנושי.

ולפי האמור נראה, דהנה במתן תורה כלל ישראל היו במצב שתוקן חטא אדה"ר, וכמ"ש בגמ' שבת (קמו.): בא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתו, שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתו. ולפי דרכנו מוכרח דמעלת וסגולת התורה שהיתה בזמן מתן תורה היא היתה בלא צער ויגיעה. שכן לפמשנ"ת עד עתה, כל ענין הצער והיגיעה הוא כתוצאה מחטא אדה"ר, וכיון שתוקן החטא, שוב א"צ לעמל ויגיעה, וכלל ישראל היו עוסקים בתורה בלא צער.

ה. ובהאי ענינא דפסקה זוהמתו, אמרתי לצרף ביאור יקר שאמרתי בד' הגמ' בנדרים (מט): דמבואה, דר"י בר אלאעי לרוב חסידותו היה שותה יין בליל פסח, ומרוב הקושי והכאב שהיה כרוך בשתיית היין, היה ר"י קושר את צדעיו מפסח ועד עצרת.

והפוסקים למדו ממעשה זה, שגם מי שהיין מזיקו, יש לו לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות (עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' רלח, ודבריו נפסקו להלכה בשו"ע סי' תעב ס"י).

ובאמת, שהרבה יש להתבונן ולעיין בהבנת מעשה זה. ראשית, יש להבין מה שדחק עצמו כ"כ ר"י לשתות יין דוקא, והלא יכל לשתות מיין ענבים, וכדתנן סוכת אדם אשכול של ענבים, ואומר עליו קידוש היום (ב"ב צז:).

ויש שכ' ליישב, דבשער מקומו של ר"י לא היה מצוי ענבים בזמן הפסח, והיה מוכרח לשתות יין. ועוד כ' ליישב, דמה שכאב ראשו זה לא רק מחמת חריפות היין אלא מחמת הסוכר שביין, ולזה לא היה הבדל אם היה שותה מיין ענבים, ועי' בס' שערי שלמה סי' נו שאסף ד' המדברים מזה.

אמנם עדיין יש להקשות, דמפשטות הדברים משמע שהיה רגיל בזה ר"י בכל שנה לקשור את ראשו מפסח ועד עצרת, ויש להבין, מדוע בכל שנה חוזק היין היה מדויק כ"כ שהיה מזיק עד עצרת דווקא, לא פחות ולא יותר חמישים יום במספר, והלא דבר הוא.

ויתר על כן מצאנו עוד בירושלמי (שקלים פ"ג ה"ב) דאמרו: דרבי יונה כד הוה שתי ארבע כסי דפסחא הוה חזיק רישא עד חגא. ונמצא, שגם רבי יונה היה כואב ראשו מפסח ועד עצרת בדיוק, וצריך ביאור.

והנראה בזה, דהנה כבר לימדנו השל"ה הק': (מסכת פסחים פרק תורה אור אות קט) וז"ל: על כן המצה נקראת 'מצה שמורה', וכן ארבע כוסות יין, רומזים ייין המשומר, והמצה והיין הם תיקון חטא אדם הראשון, יש אומרים חטה היה, ויש אומרים אשכול ענבים, ודברי שניהם אמת, להמבין רמזותם, והמצה הוא התיקון של החטה, והיין הוא התיקון של אשכול ענבים. ע"כ.

ומבואר בדברי רבותינו, כי ענין המצות והיין בליל הסדר הוא תקון לחטא עה"ה. ומעתה נראה שזה הביאור במעשה דר"י בר אלאעי, ובפרט דמצאתי במד"ר (ויקרא פי"ב): דא"ר יהודה ב"ר אלעאי אותו

והדברים מבוארים בד' חז"ל בתנא דבי אליהו (זוטא פר' ד'), וז"ל: אמרו, כשירד משה מהר סיני וראה את הסרחון שסרחו ישראל במעשה העגל, נסתכל בלוחות וראה שפרח כתב מעליהן, ושיברן תחת ההר, מיד נתאלם, שוב לא היה יכול להשיב דבר, מאותה שעה נגזרה גזירה על ישראל, שילמדו אותה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטילטול ומתוך הטירוף ומתוך הדחק ומתוך שאין להן מזונות, ע"כ. וכן הוא בילקוט (פ' כי תשא אות שצא). ונמצא, שענין הצער והיגיעה בעסק התורה, נגזר רק במעשה העגל.

וזה מכוון עם מה שאמרו חז"ל בעירובין (נד): מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. והיינו, דכיון דיש ללמוד תורה בצער וביגיעה, לכן נגזר שישכח ד"ת, וכמו שביאר זאת מרן הקה"י בברכת פרץ (פ' כי תשא) וז"ל: כ"ז הוא נחוץ רק אחר שנשתברו הלוחות שהוא סימן לשכחת התורה וכדאמרינן (ברכות ח'): הזהרו בזקן ששכח תלמודו, שהרי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון דשכחת תלמודו הוא בגדר שבירת הלוחות, ולכן אמרינן אלמלא לא נשתברו הלוחות לא נשתכחה תורה מישראל,

---

העץ שאכל ממנו אדם הראשון ענבים היו (דברים לב) ענבימו ענבי רוש וגו', הללו הביאו מרירות לעולם. ע"כ. ונמצא שר"י בר אלעאי גופיה סובר שעה"ד יין היה.

והנה למ"ד עה"ד גפן היה, מצאנו שדרשו רבותינו (ב"ר פי"ט אות ה'): א"ר איבי סחטה ענבים ונתנה לו, ולפי זה היה מקום לחשוב שמה שנתנה לו זה היה מיץ ענבים ולא יין, אבל מפורש במדרש במדבר רבה (פ' אות ח') שהיה זה יין ולא מיץ ענבים, וז"ל המדרש: מה הנחש ע"י שהסית לחוה לשתות יין נתקללה האדמה בעבורו שנאמר: ארורה האדמה בעבורך, ע"ש. ומעתה י"ל דסבר ר"י בר אלעאי, דכיון שעיקר החטא היה ביין, לכן יש להתאמץ ולשתות יין דוקא, דמידת תשובתו כנגד מידת משוכתו, ויש לתקן החטא בשורשו.

ואין לתמוה, דכיצד יתכן הדבר שהיה היין תוך יום אחד מתוקן ומוכן לאכילה, מה שלוקח בדרך הטבע זמן רב, דז"א קושיא כלל, דכבר נודע דקודם החטא היה הכל מתוקן לאכילה מבלי יגיעה וטירחא כלל, וא"כ בודאי שקודם החטא היה יוצא יין מהענבים מבלי טירחא ויגיעה כלל. וכך מבואר בד' הגמ' בברכות (לד'): יין המושומר בענביו מוששת ימי בראשית. (וע"ע בזה להלן ד"ה והברור בזה).

ואם כנים אנו בזה, א"כ יתבאר בזה מה שפסקו לו לר"י בר אלעאי כאבי הראש בחג השבועות דייקא, דכידוע שבמתן תורה פסקה זוהמתן (שבת קמז), והוא זוהמת הנחש שנגרם מחמת חטא עה"ד, וכבר נודע משי"כ על סגולת המועדים הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ז) וז"ל, שכל תיקון ואור גדול שהאיר בזמן מן הזמנים בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא, ע"ש. ואפשר דלכן פסקו כאבי ראשו בחג השבועות, כי אז שוב חזרה ופסקה זוהמת הנחש. וה' יאיר עיננו.

שלא היתה אז כלל מציאות של שכחה בתורה. ולפ"ז אז לא ההכרח שיהיה עסק התורה מתוך הצער בתור עצה שלא תשתכח, ולכן רק כשנשתברו הלוחות ובאה השכחה נגזרה אז שלימוד התורה יהיה מתוך צער, עכ"ה.

ויש לבאר בזה ד' חז"ל (שמו"ר פ' מו ס"א): משה התחיל מצטער על שבור הלוחות ואמר לו הקב"ה אל תצטער, בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, וכו'. ויש לומר דהכוונה שבלוחות שניות קיבלנו גם תושבע"פ, וענינה של תושבע"פ היא בצער וביגיעה וכמ"ש בתנחומא (פ' נח סי' ג) וז"ל: וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ט), אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והתר בטמא ובטהור, ע"כ. ונמצא שכל זה היה רק בלוות שניות אחר חטא העגל.

וטעם הדבר שבשבירת הלוחות נגזר שלימוד התורה יהיה מתוך צער, כיון שאז חזרה זוהמת הנפש דחטא אדה"ר למקומה, וכמו שדרשו חז"ל בגמ' ע"ז (ה): לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר (תהלים פב ו): אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, אכן כאדם תמותון, אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, חבלתם מעשיכם (במעשה העגל), אכן כאדם תמותון. ועי' בשמו"ר (פל"ב).

וכמו שביאר זאת בקצרה מוהר"ח בנפה"ח (ש"א פ"ו בהערה): כי קודם החטא לא היה כלול אז רק מכל העולמות וכוחות הקדושה לבד, ולא מכחות הרע. אבל אחר החטא נכללו ונתערבו בו גם כחות הטומאה והרע. והענין כי קודם החטא, הוא היה אדם ישר לגמרי כלול רק מסדרי כחות הקדושה לבד. וכל עניניו היו כולם ישרים קדושים ומזוכים טוב גמור. עד שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ומאז גרם עי"ז ערבוביא גדולה במעשיו. שכל מעשי האדם המה פעם טוב ופעם רע. ונמשך הענין כן עד עת מתן תורה שאז פסקה אותה הזוהמא, ועי' חטא העגל חזרה אותה הזוהמא ונתערבה בתוכם כבתחלה. עכ"ל.

ומעתה הדברים ברורים, דכיון שבחטא העגל חזרה זוהמת חטא אדה"ר, א"כ שוב חזרה הקללה דבזיעת אפיך תאכל לחם, (והנה חטא העגל נעשה ע"י הערב רב, וידוע מש"כ בסה"ק ד'ערב רב' בגי' דעת. וכמ"ש הרב בע"ח שער ל"ב פ"ב מ"ת

דל"ו רע"ב, ובס' לקוטי תורה פרשת מקץ), ומבואר מאוד מדוע בתורה שקיבלנו בלוחות שניות צריך ללומדה בצער וביגיעה. ועי' בהקדמת הגרש"ש לשערי יושר, ובבית הלוי (דרוש יח), משנ"ת עוד בענין זה.

ומעתה נראה, דמי שאכן לומד תורה בצער וביגיעה, צערו ויגיעתו המה מכפרים לו על הגזירה דבזיעת אפך תאכל לחם, ואינו צריך להתיגע ביגיעת הפרנסה.

והדברים מפורשים בתנא דבי אליהו (רבה פרק יג): מכאן אמרו שני בני אדם אחד עמל בד"ת, ואחד עמל בדרך ארץ, הרוצה לעמול בדרך ארץ, נותנים לו שיעמול בדרך ארץ ועליו הכתוב אומר (איוב ה'): כי אדם לעמל יולד, והרוצה לעמול בד"ת נותנים לו שיעמול בד"ת, ועליו הכתוב אומר (משלי טז): נפש עמל עמלה לו, וכו'. ע"ש. ונמצא שעמל האדם בתורה, הוא מכוון כנגד עמל האדם בדרך ארץ, זה כנגד זה.

ונראה שזה הביאור בד' הגמ' בסנהדרין (צט'): כל אדם לעמל נברא, שנאמר: כי אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה נברא, אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו, הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין איני יודע אם לעמל תורה, אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, הוי אומר לעמל תורה נברא.

והיינו דאמר רבא, כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא. ופרש"י: דרופתקי - טרחנין, כלומה, כל הגופין לעמל נבראו. טוביה לדזכי - אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה.

והביאור הוא, דאדם לעמל יולד - הוא עמל התורה. וכמו אדה"ר שקודם החטא היה עיקר עמלו בתורה. וכך גם עתה, כל המין האנושי בא לעוה"ז בשביל לעמול וליגע, וכל זה מכח הקללה הקדמונית דבזיעת אפך תאכל לחם, ואין אדם ניצל מהקללה, אכן מי שזוכה ועומל בתורה בכח עמלו בתורה לכפר על עמל הפרנסה, ואשר מזומן לו יגיע לו מן השמים, כיון שעיקר הבריאה היא בשביל עמל התורה.

ועי' במדרש תנחומא (פ' מקץ סי' טז): אשרי הגבר אשר תיסרנו יח ומתורתך תלמדנו, אמר ר' ביסנא אין אדם בעולם שאינו בא לידי יסורין, הוי אדם חושש בעינו אינו יכול לישן, בשינו אינו יכול לישן, אלא ער כל הלילה, ואדם ער כל הלילה

ויגע בתורה, זה ער וזה ער, הוי אשרי אנוש שיסוריו בתורה. ע"כ. והיינו, שעסק התורה הוא תחליף ליסורין בעוה"ז, זה כנגד זה.

וזה הביאור בד' הגמ' (קידושין פב:): רשב"א אומה מימי לא ראיתי צבי קייץ, וארי סבל, ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני, אינו דין שאתפרנס שלא בצער. אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שנאמר: עונותיכם הטו.

וביאר שם הפנ"י: נראה דרשב"א לכל בני אדם אמר דבר זה, 'והרעותי את מעשי' אחטא אדם הראשון קאי, דקודם החטא ודאי שהיו כל בני אדם מתפרנסין שלא בצער כלל, והכל היה מוכן לפניו וכו', אלא לפי שהריע מעשיו נתקפח פרנסתו ונאמר לו בעצבון תאכלנה, ויש לפרש על כל יחיד ויחיד, דמי שהריע מעשיו קצת, אינו זוכה לשתי שולחנות וצריך לחזור על פרנסתו, אבל מי שלא הריע מעשיו ועושה רצונו של מקום, ודאי שאינו מקפח פרנסתו וזוכה לשתי שולחנות, וע"ש עוד בזה.

ונראה שהדברים מכוונים בד' רשב"י בגמ' ברכות (לה.): ת"ר ואספת דגנך, מה ת"ל, לפי שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפיה, יכול דברים ככתבן, ת"ל ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי ר"י. רשב"י אומה, אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר ואספת דגנך, וכו'.

דקדק רשב"י הקדוש בלשוננו, והביא לנו כדוגמא את כל המלאכות אשר המה נצרכות לאפיית הלחם, חרישה, זריעה, קצירה, דישה, זריה, וכיון בזה ליישב, ואם תאמר מה נאכל, והלא קדם הקנס לכל בני אדם, בזעת אפך תאכל לחם, ותירץ רשב"י: דאם אכן עושין רצונו של מקום מלאכס נעשית בידי אחרים, כיון שיש תקנה לקללה הקדמונית, והוא עמל התורה, דעמל התורה הוא מכוון כנגד עמל הפרנסה.

וכיון שידענו שעיקר סיבת האדם בטירחא ועמל הוא מחמת שנתקלל אדה"ר: בזיעת אפיק תאכל לחם, לפ"ז מובן מאוד טעם הדבר שאדם שעמל בתורה הוא ניצול מעמל דרך ארץ, זה כנגד זה.

וכבר כ' המפרשים לפרש בזיעת אפיק תאכל לחם, דאם יתיגע עה"ת שנקראת לחם, וכנאמר (משלי ט' ה'): לכו לחמו בלחמי, לא יתיגע בענין הפרנסה, דזה כנגד זה. ובילקוט (קהלת רמז תתקסח) דרשו עה"פ: אף חכמתי עמדה לי (קהלת ב' ט'), אמר רבי חנינא בר פפא תורה שלמדתי ב'אף' נתקיימה לי, והיינו שעסק התורה ביגיעה, מכפר על בזיעת 'אפיק' תאכל לחם (עי' בפתוחי חותם בראשית שם, ובס' ישמח ישראל פר' בשלח ד"ה במדרש, ועוד). וע"ע בד' הרשב"ץ במגן אבות (פ"ג מ"ה).

ובזה נוכל להבין עומק דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל): ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים, אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה ללויים, הרי דוד ע"ה אומה ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ם שמי שעוסק בתורה, אינו בכלל גזירת 'בזיעת אפיק', וכמ"ש הרמב"ם: ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה ללויים, והוא כמשנ"ת שעסק התורה הוא בבחינת אדה"ר קודם החטא וקודם הגזירה דבזיעת אפיק.

ובזה מבואר מאוד מה שכ' הרמב"ם בלשונו הזהב: והלך ישר כמו שעשהו האלהים, והברור בזה שד' הרמב"ם מכוונים למש"כ בקהלת (ז' כט): אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. והלא קרא זה איירי באדה"ר, וכמו שפרש"י שם: הקב"ה עשה את האדם הראשון ישר, והמה, משנודגה לו חוה אשתו ונעשו שנים נקרו המה, בקשו חשבונות רבים, מזימות ומחשבות של חטא. כך נדרש במדרש. עכ"ל. ומעתה נתחוויר דברי הרמב"ם, דמי שהולך ישר, הרי זה נתקדש קודש קדשים והרי הוא כדאה"ר קודם החטא, ואינו צריך לדאוג כלל לפרנסתו.

ומעתה נראה לבאר עוד, דהנה בחטא אדה"ר כתיב, ותקח מפריו ותאכל, ודרשו חז"ל במדרש (ב"ר פי"ט): א"ר איבי חוה סחטה ענבים ונתנה לאדה"ר. אמנם ע"י במדרש במדבר רבה (פ"י אות ח') דמשמע שהיה זה יין ולא מיץ ענבים, וז"ל המדרש: מה הנחש ע"י שהסית לחוה לשתות יין נתקללה האדמה בעבורו שנא' (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך, ע"ש. וצריך להבין, דכיון שאותו היום סחטה את הענבים, א"כ היה זה מיץ ענבים ולא יין, אבל בחז"ל מפורש שהיה זה יין. וצ"ב, דכיון שהיה זה תיכף ומיד, וכלשון חז"ל: סחטה ענבים ונתנה לו, א"כ איך מיץ זה בשם יין יכונה. והדבר צריך תלמוד.

והברור בזה, דקודם חטא אדה"ר היה היין יוצא מהענבים מתוקן לשתיה, ולא היה צריך טירחא ויגיעה להכנתו. וכך מבואר בד' הגמ' בברכות (לד'): יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. ומשמע שכבר בששת ימי בראשית היה זה יין. וזה הביאור בד' הגמ' (ברכות מ.), למ"ד שעץ הדעת חיטה היה. וזה ברור שהיה זה לחם מתוקן לאכילה בלא טירחא ויגיעה. כי על אחר החטא נאמרו בגמ' (ברכות נח.): כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה וברר וטחן והרקיד ולש ואפה ואח"כ אכל. אבל לעת"ל שיתוקן העולם כמו שהיה קודם החטא ע"ז אמרו בגמ' שבת (ל): עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות (ופ"י הערוך: לחמים קטנים עגולים) וכלי מילת, וכו'. כי העולם יחזור לקדמותו כמו שהיה קודם החטא, שהיה האוכל מתוקן לאכילה.

והנה מצאנו בחז"ל ב' כינויים לתורה: "יין", ו"חלב", חלב כינוי לתורה שבכתב, ויין כינוי לתורה שבע"פ, וכמ"ש בזהר (פרשת ויחי דף רמ.) עה"פ (בראשית מט יב): חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב, דהא אורייתא, יין וחלב, תורה שבכתב, ותורה שבעל פה, כתיב (תהלים ק"ד) ויין ישמח לבב אנוש. ע"כ. וכן הוא בנביא (ישעיה נה א): הוי כל צמא לכו למים, ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב. ופסוק זה נדרש על התורה, וכמ"ש בב"ק (פב.) דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים. וא"כ נמצא שהמשל יין וחלב קאי על התורה. ותושבע"פ נמשלה עוד ליין שנאמר (משלי ט' ה), לכו לחמו בלחמי ושתו מ"יין" מסכתי, ונמצא שלשון היין הוא מלשון מסכתות המשנה. וע"י בזה"ק ח"ג (דף רעא:) שדרשו: וינא דאורייתא דבעל פה. ובזה"ק (פ'

פנחס דף רטז): ויין ישמח לבב אנוש דא יינא דאורייתא. ועי' להגרצ"ה מלובלין ברסיסי לילה (סוף אות נו, בעניני חנוכה). ובפרי צדיק (פ' ראה אות יד).

ולפי דרכנו הדברים מאירים מאוד. דכיון שנתבאר דעיקר היגיעה בעמל התורה הוא בתורה שבעל פה דלוחות שניות, כיון שאז חזרה זוהמתן, זוהמת הנחש דקודם חטא אדה"ה, מבואר מאוד מדוע תורה שבעל פה נמשלה ליין, דהיין הוא דבר הדורש יגיעה גדולה להכנתו. וכיון שקודם החטא היה היין מתוקן מבלי יגיעה כלל, ורק לאחר החטא יש צורך להתיגע בהנת היין, לזה נמשלה תורה שבע"פ ליין, אשר רק לאחר שחזרה זוהמת אדה"ה יש צורך להתיגע בתורה. ודו"ק.

והנה עי' בד' המהרח"ו (שער המצוות פ' ואתחנן לג.) שתיאר את עמלו הגדול של רבו רבנו האר"י החי בעסק התורה, וז"ל: גם בענין עסק ההלכה בעיון עם החברים, ראיתי למורי זלה"ה מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה, עד שהיה נלאה 'ומזיע זיעה גדולה', ושאלתי את פיו מדוע טורח כל כך, והשיב לי, כי הנה העיון לשבר הקליפות שהם הקושיות שיש בהלכה ההיא, שאין מניחים לאדם להבין אותה, ולכן צריך האדם לטרוח ולהתיש כוחו אז, כי לכן נקרא התורה 'תושיה' (ישעיה כח כט), שמתשת כוחו של העוסק בה (סנהדרין כו:), ולכן ראוי לטרוח ולהתיש כוחו בהיותו עוסק בהלכה. גם בענין הפלפול ועיון ההלכה, היה מורי זלה"ה אומר כי תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות, כי הם גרמו לאותם הקושיות שהם בהלכה, שלא יובנו תירוציהם, כי אם בקושי ובדוחק גדול כנודע. ע"כ. ועי' היטיב בהקדמת מהרח"ו לשעה"ק (דף א: ד"ה והנה דבריהם).

ומבואר מדבריו שהקושיות בהלכה המה מהקליפות. וצריך להבין כוונת הדברים לפי ערכנו, והלא התורה הקדושה ניתנה ע"מ לחדש בה, ולהוסיף בה לקח ופלפול, ואיך שייך לומר שהקושיות המה מהקליפות. וז"ל הנפה"ח (ש"ד פ"ג): להנחיל אוהבי יש, הוא מאמר התורה הקדושה עצמה, אשר בחוץ תרונה שיש לאל ידה להנחיל וליתן שכר טוב לכל ההוגה ועוסק בה, מחמת אהבתה עצמה ממש, 'היינו להוסיף בה לקח ופלפול', וזהו אוהבי. עכ"ל.

איברא דכזאת מצאנו ג"כ להרמ"ק בס' אור יקר (חט"ו עמ' פח): דע שאם תהיה עוסק כל ימך בתורה בלי להשכיל בה רק קורא, כך אתה אוכל החטא עם סובין שלו, והמוח עם הקליפה, כי קושיין דהלכתא אינן 'קליפין', ואתה חייב להקשות

ולשבר הקליפות ולהוציא המוח, ולתרץ ולדקדק המלה ולהבין נעלמה, ולהיות העוסק כך בלי הבנה כל מה שאפשר בידו, מערב קודש בחול כיון שבידו לפלפל בתורה, והוא אינו עושה והוא מחזיק הקליפות ומעמידם וכו', וכיון שאתה מעיין בתורתו והיא רחוקה מידיעתך ונעלמת ממך ע"י קושיות הם קליפות המכסות התורה ומעלימים אותה מעין שכלך הרי קליפות הם מחבת ברזל בינך ובינו. ע"כ. וצריך ביאור בכוונת הדברים.

ונראה הביאור בזה, דהנה כבר נתבאר דקודם חטא אדה"ר היה מאכלו מתוקן מבלי יגיעה כלל, והיה לחמו מתוקן על העץ, אבל אחר החטא היה צריך לתקן מאכלו ע"י היגיעה, ונתבאר שיגיעת התורה היא מקבילה לתקון זוהמת הנחש דחטא אדה"ר, א"כ הוא מבואר מאוד מדוע הקושיות מכונים בשם קליפות.

דהנה בביאור ענין הקלי' כ' השל"ה (תולדות אדם בית ישראל - תליתאה אות רכח), והנה הקליפה - קליפת הפרי, נקרא בלשון רבותינו ז"ל (ברכות לו: 'שומר', והוא ענין גדול, דענין הקליפות, הוא ממותרות הקדושות. והנה אם לא חטא אדם, לא היה הקליפה מתנגד, רק שומר לפרי, כמו המלך שהוא יושב בבית הפנימי, והעבדים שומרים אותו, אבל מצד החטא התעוררה המרידות שבהם ונעשים מורדים. ולעתיד, הקליפות שהם רעים יחזרו להיות טובים, ואז הקליפות נקראים 'שומר', כי הם שומר לפרי. וזה שרמזו קין בגנבו דעת עליון, ואמר: 'השומר אחי אנכי'. נודע (זהר ח"א דף נ"ד ע"א), כי קין מזהמת הנחש הבא על חוה, והבל הוא מסטרא דקדושה. וקין הקליפה, והבל הוא פרי עץ חיים הקדושה, ואמר 'השומר אחי אנכי', והיא תמיהה מתקיימת, כלומה, כי הוא שומר ולא קליפה, כי קליפה היא הנזרקה חוצה, הקליפה מתנגד ומקטרג, והוא רצה לגנוב דעת עליון, ואמר שהוא שומר הפרי, עבד נאמן לקונו, וכן באמת יהיה לעתיד. ע"כ. וכדברים הללו כתב בס' קהלת משה (דף ג') בשם מהר"ש מאוסטרופלי. הובא בס' ניצוצי שמשון (עמ' יב). ע"ש.

ולפי דרכנו נראה ביאור הדברים לפי ערכנו, דכל ענין יגיעת התורה שנתחדש אחרי שבירת הלוחות, הוא מכח זוהמת חטא אדה"ר, דכפי שנתבאר, במתן תורה שטוהרו מזהמת הנחש, וסולק חטא אדה"ר לא היה צורך ביגיעת התורה, וכל היגיעה נתחדשה רק בלוחות שניות אחרי מעשה העגל, כיון שאז חזרה זוהמת הנחש למקומה, וכל הקושיות המה הביטוי לעמל והיגיעה אשר ענינה נתחדש

בלוחות השניות מכח זוהמת חטא אדה"ר. ואפשר דלכן הקושיות מכונים בשם קליפות, אשר עיקרם מזוהמת הנחש מחטא אדה"ר, וכמו שהקליפות יחזרו להיות טובים, כך עסק התורה בזמן ביאת משיח צדקנו שיתקון חטא אדה"ר עתיד להיות רוחני הרבה יותר, וז"ל המדרש (קה"ר פי"א): התורה שאדם לומד בעולם הזה, הבל היא לפני תורתו של משיח. וז"ל הגר"א (ביאור לתקו"ז דף קסו): עתה אין אנו סומכין על פסק אלא בראיות ופלפולא כמו שהוא בכל הש"ס ופוסקים, אבל פסקי הלכות אינן אלא לעמי הארץ, אב לעתיד לבא שילמדו מפי משה, הלכה למשה מסיני, ושם אין קושיא ופלפול כלל. עכ"ל.

וז"ל הגר"א באבן שלמה (פ"ח הי"א): כמו שבלחם הגופני יש תבן ומוץ וסובין ומוורסן וכו', וצריך לכמה מלאכות עד שיעשה לחם, כן בתורה שכתוב בה לכו לחמו בלחמי, וזהו כל עמל התורה להוציא הלכה ברורה, וזהו שכתוב וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה, בזיעת אפך תאכל לחם, עכ"ל. ומבואר מאוד מדוע התורה נמשלה ללחם, דכמו שבלחם יש קליפות שצריך לבררם, כך הקושיות בהלכה. וכיון שעל הפרנסה נאמר בזיעת אפך תאכל לחם, ויגיעת התורה מכוונת כנגד היגיעה דבזיעת אפך.

ואם כנים הדברים א"כ יש לבאר ד' מהרח"ו שם שכ' וז"ל: ראיתי למורי (האר"י) זלה"ה מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה עד שהיה נלאה 'ומזיע זיעה גדולה'. ע"כ. ולפי האמור, בכוונה תחילה היה האריז"ל לומד ביגיעה גדולה כזו עד שהיה מזיע זיעה גדולה, שכן לפמושנ"ת עד עתה, עיקר היגיעה בתורה היא מחמת הגזירה דבזיעת אפך תאכל לחם, והבן.

מאמר ח'

דוד מלך ישראל חי וקיים

איתא בילקוט שמעוני (בראשית מא) עה"פ: זה ספר תולדות אדם (ה, א) העביר הקב"ה לפני אדה"ר כל הדורות, הראהו דוד, חיים חקוקין לו ג' שעות, אמר לפניו רבש"ע, לא תהא תקנה לזה. אמר כך עלתה במחשבה לפני, א"ל אדה"ר להקב"ה כמה שני חיי, א"ל אלף שנים. א"ל שבעים שנים משנותי יהיו למזל זה. מזה עשה אדם, הביא את השטר וכתב עליו שטר מתנה, וחתם עליו הקב"ה, ומטטרון ואדם, אמר אדם, רבש"ע יפיות זו, מלכות וזמירות הללו, נתונות לו במתנה, שבעים שנה שיחיה, ויהא מזמר לפניך. וזה שאמר הכתוב (תהילים מ' ח'): הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי.

ולמדנו, שאדם הראשון שהיה צריך לחיות אלף שנה, נתן מתנה שבעים משנותיו לדוד המלך, וחי רק תשע מאות ושלושים שנה, וזה ביאור הפסוק (בראשית ה' ה'): ויהיו כל ימי אדם 'אשר חי' תשע מאות שנה ושלושים שנה וימות. והיינו כי ימיו של אדם המה אלף שנה, אבל השנים 'אשר חי' המה רק תשע מאות ושלושים, כי שבעים משנותיו נתן מתנה לדוד.

וכך מבואר עוד בזוה"ק (בראשית דף נה.), והוסיף הזוהר: ועל זה שיבח דוד ואמר (תהלים צב) כי שמחתי ה' בפעלך, במעשי ידיך ארנן. מי גרם לי חדוה בעולם הזה, פעלך, זה הוא אדם קדמאה, שהוא פעלו דקודשא בריך הוא ולא פעלו דבשר ודם, מעשה ידי דקודשא בריך הוא ולא מבני נשא.

דוד תיקן תקון חצות

וכיון שנתבאר, ששבעים שנותיו של דוד המלך המה מתנה מאדה"ר, מעתה נתבונן כיצד דוד המלך בכל מהלך חייו היה משתדל לתקן את חטאו של אדה"ר.

הנה בגמ' ברכות (ג): אמר דוד, מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. ונמצא שדוד היה זהיר מאוד בענין זה, להיות ניעור בנקודת חצות. ובביאור הענין נראה, דהנה כ' הרמח"ל בס' דרך ה' (ח"ד סוף פ"ו): והנה תראה, כי השלוש תפילות אבות

תקנום, ומצד זה מוטל על כל ישראל לסדרן, ואולם תקון חצי הלילה האחרונה דוד נזדרז בו, וכמ"ש: חצות לילה אקום להודות לך, והוא המשלים עם האבות תקנום של ישראל, אבל לא נקבע הענין להטילו על כל ישראל כי אם על חסידיהם, להיותו במדרגה קצת למטה מן האבות. ע"כ.

ומבואר מד' הרמח"ל, דענין התקון חצות הוא מקביל למהלך של שלוש תפילות, ועל השלוש תפילות נאמר בגמ' (ברכות כו:) תפילות אבות תקנום, אברהם תיקן שחרית, יצחק מנחה, ויעקב ערבית. וע"ז הוסיף הרמח"ל, דדוד תיקן תקון חצות.

והרחבת הדברים בזה נראה, עפימ"ש בגמ' ברכות (טז:): אין קורין אבות אלא לשלושה. כלומר שאין נקראים אבות האומה הישראלית רק שלושה: אברהם יצחק ויעקב.

ויש להבין מדוע רק אברהם יצחק ויעקב נקראים אבות האומה, ולא משה רבנו שהוציא את ישראל ממצרים וקיבל את התורה או אהרן הכהן ויוסף הצדיק. (וכבר נתקשו בזה גדולי הראשונים, עי' ברשב"א ובמאירי שם. ועוד). אכן ביאור הענין מצאנו בזה הקדוש (פ' בהר דף קיא.), אשר שורשו נעוץ בחטא אדם הראשון שאכל מעץ הדעת. ומגלה לנו הזוהר, שבחטא זה אדם הראשון פגם בשלושה עבירות החמורות שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור", והמה עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות. ואברהם שהושלך לכבשן האש תיקן חטא ע"ז דאדה"ה, יצחק שפרחה נפשו בעקידה תיקן חטא שפיכות דמים דאדה"ה, ויעקב שאמר על ראובן כוחי וראשית אוני, תיקן פגם גילוי עריות של אדה"ה.

ולפ"ז מבאר הזוה"ק, דלכן רק ג' אבות מכונים בשם אבות, כי המה תקנו את חטאו של האב הראשון בעולם, והשלימו את מה שהאב החסיר, ולכן המה מכונים בשם אבות.

וכיון שידענו שדוד המלך קיבל שבעים שנותיו של אדה"ה, הוא מבואר מאוד למה דוד תיקן תקון חצות, שזוהו השלמה למהלך התפילות שאבות תקנום, דכפי שנתבאר, נקראו אבות ע"ש חלקם בתקון חטא אדה"ה, וכלשון הגמ': תפלות "אבות" תקנום, ודוד המלך המשיך ענין זה כשתקן את אמירת התקון חצות. אמנם סיים הרמח"ל וכו': אבל לא נקבע הענין להטילו על כל ישראל, כי אם על חסידיהם, להיותו במדרגה קצת למטה מן האבות. ורצונו לומר שאין אמירת תקון

חצות חיוב גמור כשאר התפילות, ורק לחסידים ואנשי מעשה, וזה מכוון אם מה שאמר דוד המלך שמרה נפשי כי 'חסיד' אני. ויתבאר עוד להלן.

ולפי דברי הרמח"ל שכ' שכיון שדוד מעלתו קצת למטה מן האבות, ולכן אין חיוב תקון חצות כשאר תפילות, יש לומר עוד דבר נפלא, דהנה נודע דג' סעודות בשבת המה כנגד ג' אבות, וסעודה רביעית היא כנגד דוד מלכא משיחא כנודע, והנה ג' סעודות שבת המה חיוב גמור, אבל סעודה רביעית אין חיובה כשאר סעודות שבת, ובתוכן הענין י"ל עפי"ד הרמח"ל הג"ל, דג' סעודות שבת שהמה כנגד ג' אבות חיובן גמור, אבל סעודה רביעית שהיא כנגד דוד המלך אין חיובה גמור ורק לחסידים ואנשי מעשה, וכעין ד' הרמח"ל על ההבדל בין תקון חצות לחיוב ג' תפילות. והבן.

הטעם שנוהר דוד מטעמא דמותא

אמנם עדיין לא נתבאר מה השייכות בין דוד ובין תקון חצות, ולמה דוד הוא שתקן דוקא את תיקון חצות, עד שדוד אמר ע"ע: מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה, וצריך להבין מה תוכן הענין בזה.

והברור בזה, דכיון דמי שיושן בנקודת חצות טעים טעמא דמותא (וכנ"ל בזה"ק), לזה נזהר דוד להיות ער בנקודת חצות. ויתר על כן מבואר בגמ' (סוכה כו:) שזמן השינה של דוד המלך היה מועט ביותר כשנת הסוס, שזה שיתין נשמי. ונמצא שדוד היה נזהר לישון זמן מועט ביותר, פחות משיתין נשמי, דאז לא טעים טעמא דמותא.

והדברים מפורשים בזה"ק (פ' ויגש דף רז.) וזה"ד: סוד הענין כאן, כי דוד המלך חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, לפי שדוד היה נשמר כל ימיו שלא יטעם טעם מיתה ע"י השינה, ולכן לא היה יושן שיתין נישמי, דעד שיתין נשמי חסר אחד זהו חי, ויותר מזה טועם טעם מיתה, ושולט בו רוח טומאה, ודוד היה נזר שלא יטעם טעם מיתה, ועל כן דוד היה משער מתי נקודת חצות, שלא ישלם בו טעם מיתה, וכשהגיע נקודת חצות היה דוד קם, וכו'. ע"ש. ומבואר שדוד טרח ויגע מאוד שלא לישן בלילה בנקודת חצות, וגם קודם לכן לא היה יושן שיתין נישמי בשביל לא לטעום טעמא דמותא.

ועדיין לא נתבאר מדוע נזהר דוד כ"כ שלא לטעום טעמא דמותא.

ומצאנו תוספת דברים ע"ז הזוה"ק בדברי רבנו האריז"ל בס' הליקוט' (פ' האזינו דף סז ע"ג) שלזה הסיבה היה ראוי להיות נפל, וימת ביומו, כי היה אדם עצמו, ולולי שנתן לו אדם הראשון השבעים שנה מימיו היה מת, ובהיות ששב בתשובה שלמה ותיקן מה שעיוות, לא די שלא מת אלא חי וקיים, כי דוד חי וקיים הוא, ואפילו שינה לא היה ישן כי אם שתין נשמי כשינת הסוס כדי שלא יטעום טעם מיתה, כי השינה היא אחת משישים במיתה, ועוד לא די זה, אלא כי יהיה הפך מאדה"ר, כי אדה"ר הביא המות על כל העולם וכולם מתו, וע"י התיקון יבא דוד ויעשה משיח, ויחיה כל המתים, כי זהו אד"ם אותיות אדם דוד משיח. עכ"ל.

ובד' רבנו האריז"ל מצאנו תוספת חידוש, כי מה שדוד נזהר שלא לישון ולא לטעום טעמא דמותא, כי דוד השתוקק לתקן חטאו של אדה"ר שגרם מיתה לכל העולם, והשינה שהיא אחד משישים במיתה, לכן היושן טעים טעמא דמותא, ובשביל לתקן ענין זה, לא נתן דוד שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו.

דוד מתקן מעשיו של אדה"ר

ולפי האמור נראה לבאר דברי הגמ' בברכות (ג'): כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה, בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה, עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה, אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הקומץ משביע את הארץ, ואין הבור מתמלא מחוליתו, אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד. וכו'.

והדברים כפשוטם אינם מובנים, מה הענין שהיו נכנסים אצלו חכמי ישראל ואורים לו עמך ישראל צריכים פרנסה, וכי דוד המלך לא היה יודע שהם צריכים פרנסה עד שהיו צריכים לבא ולומר לו זאת מידי בוקר.

ואפשר, דחכמי ישראל באו אצל דוד שידאג להם לפרנסה, כיון שידעו שדוד המלך טורח לתקן את חטא אדה"ר, והלא מה שעמך ישראל צריכין פרנסה, הוא הכל מגזירת "בזיעת אפך תאכל לחם", ולכן באו אצלו בדווקא שירום איזה דרך אפשר להשיג פרנסה, ובזה יתקיים חפצו ותשוקתו של דוד לתקן חטא אדה"ר גם בענין הזה של הפרנסה.

ואם כנים הדברים, נוכל להבין בזה המשך ד' הגמ' שם (ד. והעיר מזה בהקדמות ס' פרי הגן להגר"פ פרידמן ח"ב בתוספ"נ), לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני, כך אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני חצות לילה אקום להודות לך.

וכך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה, ולא עוד, אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי, ואומר לו מפיבושת רבי יפה דנתני, יפה חייבתני, יפה זכיתני, יפה טהרתני, יפה טמאתני, ולא בושתי.

ולפי דרכנו שידענו שדוד השתדל לתקן חטאו של אדה"ה, א"כ נמצא שדוד המלך מילין לצד עילאה ימלל, ודוד לא השתבח בתרי"ג מצוות שבודאי עשה ובהידור רב, אלא השתבח קמי שמיא בדווקא בדברים האלו שיש בהם תקון לחטא אדה"ה. דמה שאמר שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני חצות לילה אקום, כבר נתבאר שכיון בזה שלא לטעום טעמא דמותא הנגרם מחטא אדה"ה.

ומה שאמר דוד: ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה, רצונו לומר שכל ענין דם הנידה הוא מקללת בעצב תלדי בנים וכמ"ש במדרש תנחומא (פ' נח ס"א): על שלושה עבירות נשים מתות בשעת לידתן, ומה ראו נשים להצטוות על שלש מצוות אלו, אמר הקב"ה: אדה"ה תחלת בריותי היה, ונצטווה על עץ הדעת, וכתוב בחוה: ותתן גם לאישה עמה ויאכל, וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו, וכתוב בתורה: שופך דם האדם באדם דמו ישפך, תשפוך דמה ותשמוור נדתה, כדי שיתכפר לה על דם האדם ששפכה. ע"כ. וע"ז אמר דוד שהוא משתדל גם בתקון חטא אדה"ה בענין זה שידיו מלוכלכות בשפיר ובשליא.

ומה שאמר עוד דוד, וכל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי, נראה שכיון לתקן בזה חטאו של אדם אשר נאמר בו: כי שמעת לקול אשתך, שלא היה לו לשמוע בקולה, וע"ז אמר דוד שהוא שומע בקול רבו מפיבושת. והבן.

ויש בנותן ענין להוסיף כאן פרפרת נאה שכ' בס' נופת צופים למהר"ם עבאדי נר"ו (סוכה כו:) די"ל, בטעם הדבר שנוהגים להיות נעורים בשני לילות בשנה

דווקא, הושענא רבה וליל שבועות, דשניהם המה ענינו של דוד המלך, הושענא רבה שהוא יום האושפיזין של דוד המלך ע"ה, ובלייל שבועות שהוא יום פטירתו של דוד המלך, נהגו שלא לישון ולא לטעום טעם מיתה, כמו שנהג דוד עצמו.

והנה איתא בגמ' ר"ה (כה.): דוד מלך ישראל חי וקיים. וצ"ב ענין זה, כיצד יתכן לומר שדוד חי וקיים. וביאר בס' נזר הקודש (ב"ר פרשה פב אות א'), דהלא בגין אדה"ר נגזר מיתה על העולם, ודוד שתיקן בחינה זו, בחינת המיתה, לכן הוא נקרא חי וקיים. וכבר מבואר כן בד' הזוה"ק והאריז"ל הנ"ל.

דוד הוכרח להורות דרך תשובה לרבים

איתא במדרש (במדב"ר פי"ג סי' ג'): הה"ד (משלי כט), גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמך כבוד, א"ר תנחומא בר אבא גאות אדם תשפילנו, זה אדם הראשון, כיצד, בשעה שעבר אדם על צויו של הקב"ה ואכל מן האילן, ביקש הקב"ה שיעשה תשובה ופתח לו פתח, ולא בקש אדם, הה"ד ויאמר אלהים הן האדם וכו' ועתה פן ישלח ידו ואכל וגו', מהו ועתה, אלא שאמר לו הקב"ה, אפי' עכשיו עשה תשובה ואני מקבלך, ואמר אדם אי אפשר, הקב"ה אמר ועתה, ואמר אדם פן אי אפשר. ע"כ.

ונמצא שאדה"ר לא עסק דיו במצות התשובה, והוא נתבע ע"ז. ואפשר, שלכן מצינו אצל דהע"ה היה צריך להתעסק הרבה במידת התשובה. וכמו שאמרו בגמ' ע"ז (ד): לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב: ולבי חלל בקרבי, לומר לך, שאם חטא יחיד, אומרים לו: כלך אצל יחיד. ע"כ. ונראה, דכיון שדוד היה צריך לתקן בשנותיו את חטאו של אדה"ה, לכן דוד הוצרך ללמד דרך תשובה לרבים. וכלן אמרו עוד בגמ' שם (ע"ז ה.): מאי דכתיב נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על, נאום דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

ויתכן לפרש, דלכן הוזכר כאן בפסוק זה דוד "בן ישי", מה שלא נזכר בכל מקום, לרמז כי דוד הוא בנו של ישי שמת בעטיו של נחש (שבת נה:), והיינו רק בגלל חטא אדה"ה, ודוד כאביו לא חטא מעולם, ורק מתקן חטאי אדה"ה.

ובסה"ק זרע שמשון (פ' נשא אות ח') כ' לפרש את מה שאמר דוד בתהילים (כה טז): פנה אלי וחונני, כי יחיד ועני אני, דלכאו' קשה, הא תפילת ציבור מועלת יותר והן אל כביר לא ימאס תפילת רבים, ולמה אמר כי יחיד אני. וביאר בזרע שמשון שהדברים מכוונים להגמ' בסנהדרין הנ"ל, שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה, אלא כדי להורות תשובה ליחיד, וע"ז אמר דוד: שבשביל היותי יחיד, להורות תשובה ליחיד, לכן הייתי עני מן הסיוע העליון שלא עזרני להינצל מן היצר. ודפח"ח.

והגאון בעל דרכי שמואל זלה"ה, הביא בשם הגר"א שאמר, דאילו היה אדה"ר אומר חטאתי, תיכף ומיד היה מתכפר לו, והכל היה מגיע להתיקון השלם. והוסיף, דלכן אמר דוד בתהילים (פרק לב) אשרי נשוי פשע, כסוי חטאה, לתקן ענין זה. וכעת לא מצאתי דברי הגר"א. אמנם זה מצאתי בספורנו (בראשית פ"ג) עה"פ: היא נתנה לי מן העץ, והיתה למכשול. ובזה יחס אשמתו לקונו, תמורת התשובה שהיתה ראויה לו, כמו שעשה דוד באמרו אל נתן "חטאתי" (ש"ב יב, יג): ע"כ. וזה מתאים עם דברי המדרש הנ"ל.

כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה

ולפי האמור נראה דיש לומר ביאור חדש בדברי חז"ל בגמ' שבת (נו): כל האומר דוד חטא, אינו אלא טועה, שנאמר: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו וגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו, אלא מה אני מקיים מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע שביקש לעשות ולא עשה. ע"כ. ולפ"ר הדברים צריכים ביאור רב, דהא מפורש בגמ' בע"ז, שהטעם שדוד חטא זה בכדי להורות דרך תשובה ליחיד, וא"כ איך אפשר לומר שכל האומר דוד חטא, אינו אלא טועה.

ולפי דרכנו הדברים נפלאים מאוד, דדוד מצד עצמו לא חטא מעולם וכל האומר כן אינו אלא טועה, ומה שנראה שדוד חטא זה היה רק להורות דרך תשובה ליחיד, ומה שהוצרך לעשות כן היה רק בשביל לתקן חטאו של אדה"ה, אבל דוד עצמו מעולם לא חטא. והבן. ומצאתי ככל האמור בס' עץ הדעת טוב למהרח"ו (ח"ג אות כב). ע"ש בנועם אמריו.

ומצאנו הקבלה נוספת בין דוד לאדה"ה, דע"י בתיקוני הזוה"ק (תיקון כד דף סט.), שכ' לבאר טעמא דשבעת המינים קשורים לחטא אדה"ר וכ' שם וז"ל: תאנה, לקיט תאיני קדם זמנייהו קדם דאתבשלו כך לקיט הוא מעלמא קודם זמניה. וכ' בפ'

מתו"מ: דחטאו של אדה"ר היה שלקט את התאנה בעודה פגה, והיינו שהקדים להתייחד קודם זמנו שהוא ליל שבת ולא המתין עד ליל שבת. ע"ש. וז"ל השעה"כ (דרוש א' לר"ה דף צ' ע"ג): דאם אדה"ר היה נמנע מן הזיווג ביום ההוא וגם מן החטא (היינו אכילה מעה"ד), והיה ממתין עד לילל שבת, היו כל העולמות כתיקנם.

וכזאת מצאנו אצל דוד המלך וכמ"ש בסנהדרין (קז): ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שבאה אליו במכאוב. וכן תנא דבי רבי ישמעאל: ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם, אלא שאכלה פגה. ופרש"י: שאכלה פגה - שקפץ את השעה ליזקק על ידי עבירה.

וכ' הרמ"ע מפאנו (במאמר חקור דין' חלק ג פרק ט) וז"ל: ועל זה אמר דוד המלך ע"ה בחפזי כל האדם כוזב (תהלים קטז י) שהוא באמת וידי מעליא ועל פחזותו של אדם הראשון במצוה שנצטוה בה, והיא פרו ורבו, וכו', ע"ש.

כמה ביאורים במקראות

ועל הפסוק והמלך דוד זקן בא בימים, ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו, כ' מרן החיד"א (נחל שורק הפטרת חיי שרה), כי 'בא בימים', כי זה סוף האלף שנה של אדה"ר, וכיון שהשלים אלף, לו נאה לומר בא בימים. ויש להוסיף דלכן כתיב: ויכסוהו בבגדים ולא יחס לא, כי ימים אלו המה מסוף האלף שנה של אדה"ר, ונמצא שהיה זקן ביותר, לכן לא יחס לו.

ועיי' בילקוט (תהלים רמז תריג) שביאר ריש קרא דתהילים אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וז"ל: מדבר באדם הראשון, אמר אדם אשרני אם לא הלכתי בעצתו של נחש. ובדרך חטאים לא עמד, אשרני אם לא עמדתי בדרכו של נחש. ובמושב לצים לא ישב, אשרני אם לא ישבתי במושבו של נחש ושל ליצנים. ע"כ.

ונראה מדבריו שדוד המלך כיון בפרק זה על עצמו, בתפקידו לתקן חטאו של אדה"ר, ואם כנים הדברים, א"כ נחזה אנן בכמה מקראות בתהילים שהולכים בדרך זו, וכבר הזכרנו לעיל ד' הזוה"ק שמפרש הפסוק: כי שמחתני ה' בפעלך, במעשי ידיך ארנן, על ענין זה.

והנה עיי' בזוה"ק (פ' וישלח דף קסח.) שהוסיפו בה דברים על חייו של דוד המלך, וזת"ד: פתח ואמר (תהלים כ"א) חיים שאל ממך נתת לו אורך ימים עולם ועד, חיים

שאל ממה, זה דוד המלך, דהא כשברא הקב"ה את גן עדן הטיל בו נשמת דוד המלך, וראה שאין לו חיים משלו כלום, כיון שברא את אדם הראשון אמר, זהו ודאי קיומו של דוד, ומאדם הראשון היו שבעים שנים דאתקיים דוד מלכא בעלמא.

והוסיף הזוה"ק: עוד האבות השאירו לו מחייהם כל אחד וחד, אברהם יעקב ויוסף, אברהם השאיר לו חמש שנים, שהיה לו לחיות מאה ושמונים שנה, וחי רק מאה ושבעים וחמש, יעקב היה לו לחיות שנים כחיי אברהם ולא חי רק מאה ארבעים ושבע שנים, חסרים עשרים ושמונה, ונמצא שאברהם ויעקב נתנו לו שלושים ושלוש שנים, יוסף שחי מאה ועשר שנים היה לו לחיות מאה וארבעים ושבע שנים כמו יעקב, וחסר מהם שלושים ושבע שנים, הרי לפנינו שבעים שנים שהותירו לו האבות לדוד המלך לחיות. ע"כ. והוא חידוש גדול שדוד קיבל פעמיים שבעים שנה, וע"ש במפרשי הזוהר בטעם הדבר, ובמדבר קדימות (מע' ד' אות ו'). וראיתי להגה"ק רבי סלמן אליהו בס' כרם שלמה (דפוס ירושלים תש"מ בדרוש: "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים", עמ' שעב) שהאריך לחדש כמה דברים בענין זה, ע"ש נפלאות מתורתו.

וכיון שידענו שדוד קיבל פעמיים שבעים שנה, י"ל דע"ז אמר דוד בתהילים (קב כה): אומר אלי אל תעלני בחצי ימי בדור דורים שנותיך, ופי' החיד"א בס' יוסף תהלות שם: כונת דוד ע"ה, כי אדה"ר נתן לו ע' שנה מחייו, ואמר בזה"ק כי אברהם ויעקב ויוסף נתנו לו ע' שנה, ולפ"ז היה לו לדוד המלך ע"ה לחיות מאה וארבעים שנה, וע"ז אמר דוד, אל תעלני בחצי ימי, שלא אחיה רק ע' שנה. וא"ל הקב"ה, בדור דורים שנותיך, כי אין אתה ישן בלילה, ולא טעמת טעם מיתה, וא"כ הלילות נחשבים לך ימים, ונמצא שאתה חי ע' שנה ימים וע' שנה לילות.

ולכן אמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ד"עניני" גי' פעמיים שבעים, כנגד פעמיים שבעים שקיבל מתנה. ואביטה נפלאות, ולא אחיה רק שבעים שנה, אלא גם השבעים שנתנו לו האבות.

ויתפרש לפ"ז ימים על ימי מלך, שדוד התפלל יוסיפו לו שנים, את השבעים של האבות, ושיהיו שנותיו רק כמו דוד ודוד, וע"ז השיב לו הקב"ה לדור דורים שנותיך, כי אתה ער בלילות.

ולפי דברי החיד"א יש לפרש הפסוק: והמלך דוד זקן בא בימים, בימים דייקא, שעשה לילות כימים. ודו"ק.

ובכזאת פירש עוד החיד"א ביוסף תהלות עה"פ (עא טז) אבוא בגברות אדני ה' אזכיר צדקתך לבדך. וז"ל: דעל שבעים שנה כבר זכה בהם ולזה אמר אבא בגברות שאחיה שמונים שנה אז אזכיר צדקתך לכדך כי לא היו לו כי אם שבעים שנה ואת העודף הוא צדקתך לבדך.

מאמר ט'

חדאי נפשי

בגמ' פסחים (סח:): רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה, ותלי וקאי בעיברא דדשא, ואמר: חדאי נפשי חדאי נפשי, לך קראי, לך תנאי. ופרש"י: חדאי נפשי, שמחי נפשי. לך קראי לך תנאי, בשבילך ולצורךך שניתי וקריתי.

והקשו בגמ', איני, והא"ר אלעזר אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. וא"כ לא רק רש ששת נהנה אלא כל העולם כולו נהנה. ומתרגינן: מעיקרא כי עבד איניש אדעתא דנפשיה קא עביד. והיינו שעיקר לימודו היה לצורך עצמו.

ויש להבין מה באו חז"ל ללמדנו במעשה זה דרב ששת, שהיה שמח כ"כ בלימודו, עד שהיה אומר זאת לאחרים.

והנה במעלת תורה לשמה האריך המסילת ישרים (פרק יט), וכ' שם כמה דרגות בענין, ובתו"ד כ' וז"ל: אמנם ודאי שמי שמתכוין בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולקבל הגמול אשר בעולם הבא לא נוכל לומר שתהיה כונה זו רעה אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה, כי עד שהאדם מתכוין לטובת עצמו, סוף סוף עבודתו לצורך עצמו, אך הכוונה האמיתית המצויה בחסידים הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ברוך הוא יגדל וירבה וכו'. ע"ש.

והנה מדבריו של רב ששת נשמע לכאור', כי כונת לימודו היא לטובת עצמו, וכמו שאמר חדאי נפשך כי בשבילך ולצורךך קריתי ושניתי, ולכאורה הדברים סתומים, דהא לימדנו המסילת ישרים שאין זה הדרגה הגבוהה בלימוד תורה לשמה. וצ"ב. וז"ל מרן החיד"א בס' מדבר קדמות (מע' ל' אות א') וז"ל: לשמה, פירש לשמה על דרך הפשט, שיכוין דוקא לעשות נחת רוח ליוצרו לבד, ולא לתועלת גופו ונפשו, ואפילו לזכות לעוה"ב. מהרח"ו וצ"ל. עכ"ל.

ולפי פשוטן של דברים יש לבאר, דהנה גם אדם שלומד תורה לשמה בדרגה הגבוהה ביותר, מ"מ בודאי שעליו לשמוח על שזיכהו השי"ת לעסוק בתורה, והגם

שבשעת הלימוד עליו ללמוד רק לעשות רצון השי"ת, מ"מ אחר הלימוד יש לו להודות להשי"ת שזכה לעסוק בתורה, ולשמוח על שזכה לזה. וד' רב ששת נאמרו לאחר שזכה ללמוד תורה לשמה בטהרתה. וכעין זה כ' בס' שפתי חיים (מועדים ג' עמ' עט), דמכאן למדנו יסוד גדול בעבודת ה' בכלל ובלימוד התורה בפרט, דגם מי שעובד ולומד לשמה, צריך להרגיש שמחה אישית על מה שזכה לרכוש מכח התורה והמצוה, ודאי שרב ששת למד לשמה, וזו אכן היתה סיבת הלימוד לעשות נחת רוח ליוצרו, אך תוצאת הלימוד היתה שמחה שנבעה מהרגשת השלימות הנפשית שזכה לה בלימוד התורה והרגשה זו היא העיקר.

אמנם נראה, דעדיין אינו מבואר כל הצורך, דהגם דיש לו ללמוד תורה לשמה לשמוח בלימודו אחר הלימוד, אמנם מבואר בגמ' שרב ששת אמר שזה היה עיקר מטרת לימודו, ומשמע שגם קודם הלימוד מטרתו היתה בשביל לשמח את נפשו, וכמ"ש רש"י: בשבילך ולצורךך שניתי וקריתי. ובאופן שלומד כן, לכאורה זה אינו בכלל תורה לשמה, שהרי אינו לומד בשביל לעשות נחת רוח ליוצרו ולעשות רצון בוראו.

וכמו"כ ע"י בבן יהוידע שם שביאר, דמה שאמר פעמיים חדאי נפשאי חדאי נפשאי, דאחד כלפי העוה"ז ואחד כלפי העוה"ב, דיש לו שמחה גם בעוה"ז וגם בעוה"ב. וגם דבריו צריכים ביאור, דכפי שנתבאר מד' המסילות ישראל, העיקר המכוון הוא לעשות נחת רוח ליוצרנו ולא לשם הנאה כלל. וע"י למרן החיד"א בביאור ככר לאדן עמ"ס אבות על המשנה אם למדת תורה רבה אל תחזיק טובה לעצמך, מש"כ בזה ע"ד הסוד.

ונראה בזה, בהקדם ד' הגמ' במס' תמיד (לב:): כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר: קומי רוני בלילה לראש אשמורות. ויש להבין מדוע על הלימוד בלילה כתיב לשון שמחה, קומי רוני.

ובמשך חכמה (ויקרא ג' ב'), כ' לבאר ענין זה וז"ל: יש לומר דהכוונה של לימוד בלילה הוא שלומד בעת אופל לא לכבוד רק בסתה, בצנעא, בעת הדחק, והלומד ע"מ להתכבד או לעשות רב, או להשלים את נפשו, הוא כוזרע, ואחרי כן כשבא לעת התועלויות נעשה כקוצר, וזה הזורעים בדמעה ברינה יקצורו נאמר על כל מפעלות האדם, אם לא בא עדיין התכלית, נעשה כוזרע לאיזה פעולה, ואין זה שעת רינה, אבל העוסק בתורה במסותרים ולבלי לאיזה תכלית, יקם התקשרותו

לתורה הוא התכלית' א"כ השכר שלו הוא משיג בעת עסקו בתורה, וזה קומי רוני בלילה, שתיכף בעת הלימוד ירונן מטוב לב, כי קשור הוא להשם יתברך מדי עסקו בתורה, וטועם נועם התורה האלוקית. ע"כ.

ומבואר מדבריו נקודה נוראה, דהעונג האמיתי בעסק התורה הוא לימוד באופן ש'רק התקשרותו לתורה הוא התכלית', ללא מטרה אחרת, והיינו, דגם מי שלומד לשם ידיעת התורה ע"מ להשלים נפשו שזה בודאי תורה לשמה, מ"מ עדיין אינו ברום המעלה של תורה לשמה, שהרי בשעת לימודו יש לו עדיין טרדה מעצם הרצון לזכור ולדעת, ורק מי שלומד באופן שכל מטרתו הינה לשם עסק התורה בלבד, ולא לשם ידיעת וזכירת התורה, זהו הדרגה הגבוהה ביותר, ועליה נאמר קומי רוני בלילה, דבלימוד זה דוקא מתרונן האדם ובו יש שמחה אמיתית בעסק התורה.

ונראה דזה המכוון בדברי רב ששת שאמר חדאי נפשאי, דבא להשמיענו שעסקו בתורה היה באופן שגורם שמחה, ואין הכוונה שלמד לטובת עצמו ח"ו, דכפי שלמדנו מהמסילת ישרים אין זה המכוון בלימוד תורה לשמה, אלא הכוונה שלמד באופן היותר מושלם, שגורם שמחה לנפשו, באופן 'שהתקשרותו לתורה הוא התכלית' לימוד הגורם שמחה בנפש 'רוני בלילה', ומה שאמר רב ששת: בשבילך ולצורךך שניתי וקריתי, אין הכוונה שזה היה תכלית הלימוד, אלא שזה היה האופן שלמד, והיינו באופן הגורם שמחה לנפשו, וכמש"כ המשך חכמה.

מאמר י'

כתבם על לוח ליבך

מעשה בהגר"ח מוואלוזין שישבו לפניו מגדולי תלמידיו והיה מספר ומפליג בשבח תורתו של אחיו רבי זלמן זצ"ל שהיה ברור אצלו בעל פה כל התורה כולה ש"ס בבלי וירושלמי ספרא ספרי מכילתא תוספתא מדרשים זוהר תיקונים ועץ חיים, והוסיף דאפילו אם אחיו ר' זלמן היה חי בזמן התנאים ואמוראים, ג"כ היה נחשב לתלמיד חכם. התלמידים כשישמעו כך אחזתם רעדה, ונענה אחד מבין התלמידים ואמר א"כ אז מה כבר היה הגאון מוילנא זצ"ל ענה להם ר' חיים דאפילו אם אחיו ר' זלמן היה חי אלף שנים פעמיים לא היה מגיע לקרסוליו של הגר"א זצ"ל.

וביאר הגר"ח את כונתו, דאצל ר' זלמן היה ברור בעל פה כל התורה כמו שכל יהודי יודע לומר אשרי יושבי ביתך בעל פה, אך אם נשאל אדם איזו מילה כתובה לפני "חנן ורחום ה'", יצטרך לחזור על הפסוק שלפני כן ועי"ז ידע, ולא יוכל לומר מיד המילים שלפני כן, ואם נשאל אותו בעלינו לשבח לומר מילה קודם יצטרך לשם כך להתחיל מתחילת עלינו לשבח, או שיצטרך להסתכל בסידור, אבל אינו יודע לומר את הכל מהסוף להתחלה בע"פ.

סיים הגר"ח מוואלוזין זצ"ל ואמר: ידיעת אחי ר' זלמן היתה בכל התורה כמו שכל אדם יודע אשרי, ובודאי נחשב בזה לת"ח אף בזמן התנאים והאמוראים, אכן הגר"א זצ"ל ידע את כל התורה בע"פ, באופן שיכול לומר גם מהסוף להתחלה. ע"כ.

ולכאן יש להבין מה התועלת בידיעת התורה בצורה כזאת של מהסוף להתחלה, ואם הגר"ז ידע את כל התורה כולה על בוריה, מה החסרון בזה שלא ידע את התורה מהסוף להתחלה, והתועלת היא שידע את כל התורה בצורה כזו.

ומטו בשם מרן הגרי"ז שאמר בזה, דהנה בקידושין (ל.) איתא, ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיה, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא

אמור לו מיד, שנאמר: אמור לחכמה אחותי את וגו', ואומר: קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך (משלי ז' ג'), וכו'. וצריך להבין מהו כתבם על לוח ליבך.

וביאר הגרי"ז, דכאשר קוראים דברים מתוך הכתב אין כל קושי לקרוא אותם מן הסוף להתחלה, דיש בחינה של זכרון ויש בחינה של ראייה. דהנה הקב"ה הבטיחנו לזכור ברית אבות, כמו שנאמר (בחוקותי כו מב): וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור. והקשו חז"ל במדרש רבה (ויקרא פרשה לו ה') וז"ל: למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה וביצחק לא נאמר, רבנן אמרי אפרו של יצחק נראה לפניו צבור ומונח על גבי המזבח. והביאור בזה, דראיה הרבה יותר חזקה מזכרון והואיל ואת אפרו של יצחק הקב"ה רואה, א"כ שוב אין צורך לזכרו.

וזהו הדרגה של כתבם על לוח ליבך, שהדברים חקוקים אצלו, כאילו כתובים לפניו בספר, והרי הוא רואה אותם לפניו, ובמצב של ידיעת התורה בדרגה כזו הרי יכול לקרא גם מהסוף להתחלה, וזהו כתבם על לוח ליבך.

בזה הוא שנבדל הגר"א מהגר"ז, דהגר"א היה רואה את כל התורה כולה וקוראה מלוח לבו, אבל הגר"ז לא היה רואה כי אם זוכר, וזהו הבדל של אלף שנה. עכ"ד הגרי"ז. ועי' בזה בס' בד קודש להגר"ב ד (מועדים עמ' קפט).

והנה נ"ל לבאר ד' מרן הגרי"ז, טעם הדבר דבעינן ידיעת התורה בדרגה כזו של כתבם על לוח ליבך, דשורש ענין זה נעוץ במתן תורה. דהנה איתא בגמ' שבת (קד): אמר רב חסדא: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. ואמר רב חסדא: כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ, כגון נבוב - בובן, סרו - ורס. ע"ש.

והק' מהרש"א, דמה השמיענו ר"ח שהכתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ, והלא זה כבר לימדנו ר"ח לעיל שאמר דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, דע"כ דהנס היה משום שהיה החקק נוקב מצד לצד, וא"כ היה הכתב נקרא מבחוץ ונקרא מבפנים. ותי' המהרש"א, דקמ"ל דיש משמעות לתיבות שנקראות מהסוף להתחלה, והיינו, דהו"א דמה שנקרא תיבת נבוב מהצד האחר בובן, דאין לתיבת בובן משמעות מצד עצמה, קמ"ל דגם לתיבת בובן יש משמעות, וזה לא שמעינן מד' ר"ח שאמר דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. עכ"ד.

אמנם יעוי' בפרש"י שכ' וז"ל: ונקרא מבחוץ - האותיות הפוכות והתיבה הפוכה, ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח, ולפיכך היו מ"ם וסמ"ך בנס.

ע"כ. וממ"ש רש"י "ולא אשמועינן אלא" שהיה החקק נוקב את כל הלוח, נראה שמפרש דחד ענינא הוא הנס דנקרא מבפנים ומבחוץ, עם הנס של מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, ודלא כהמהרש"א. והדרא קושית מהרש"א לדוכתא, דמאי קמ"ל ר"ח בסיפא של דבריו.

והנה לד' מרן הגרי"ז הנ"ל י"ל בזה, דהעיקר המכוון בד' ר"ח שאמר "נבוב בובן", דהיה זה צורת נתינת התורה בחקיקה כהאי, באופן שהדברים נקראים גם מהסוף להתחלה, בבחינת "כתבם על לוח ליבך", והיינו דבאמת אין משמעות לתיבת בובן מצד עצמה, ורק משום דאפשר לקרוא מבחוץ בובן שמשמעותו נבוב, והיינו כמש"כ הגרי"ז, דבעינן לידיעת התורה באופן שהדברים עומדים לפניו כאילו כתובים בספר, וה"נ יכול לקרא בהיפוך אתוון: "נבוב".

וזהו מש"כ רש"י: "ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח, והיינו דלא היה בזה ענין נוסף, וכל נס זה כבר טמון בהנס דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין, ורק בגמ' נתבאר דהיה בזה מטרה בפנ"ע, דזהו צורת ידיעת התורה, באופן של כתבם על לוח ליבך. ודו"ק.

ובאמת שכבר ביאר כיו"ב מרן הגרי"ז, את הנס שהיה במתן תורה, "וכל העם רואים את הקולות", ופרש": "רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר. וצ"ב מדוע נעשה נס זה, שהיו רואים את הקולות, ומה התועלת בזה. וביאר הגרי"ז, דבשעת מתן תורה היה הענין שיתקבל בשלמות כיציאתו מפי הגבורה בבחינת כתבם על לוח ליבך, דאינו דומה שמייעה לראיה, וכנ"ל, ולפיכך נעשה נס זה.

ולמש"נ, י"ל דזהו ג"כ הטעם שנעשה הנס דכתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ, דבשביל שיקבלו בנ"י את התורה בשלימות היותר אפשרי, באופן של כתבם על לוח ליבך.

ולמש"כ י"ל עוד, וכדהעיר בזה המופלג הרה"ג ר"מ ציכטינגר שליט"א, דהנה יש לעיין במי שקורא את כל הכתוב בעשרת הדברות מהסוף להתחלה, וכגון במקום לקרא נבוב קורא בובן, ובמקום כבד את אביך קורא להיפך, כיבא תא דבכ, וכן ע"ז הדרך, אם מקיים בזה מצוות ת"ת, וכבר נחלקו גדולי בתראי אם מקימים מצות ת"ת בקורא ואינו מבין, דבשועה"ר (פ"ב מהל' ת"ת סעי' יב, ג) מחלק בין תושב"כ לתושבע"פ, וסל דבתושב"כ מקיים מצוה בכל אופן, אף אם אינו מבין מה שלומד,

ע"ש. ועי' במג"א (סי' נ' סק"ב) מוש"כ בזה, אבל בפמ"ג (א"א שם), ס"ל דאינו יוצא בכל אופן וגם בתושב"כ. ע"ש.

ומעתה נראה, דלפמ"ש"כ המהרש"א, דהתורה נקראת גם באופן זה, ויש לזה כח של תושב"כ, א"כ הקורא כן את העשרת הדברות, אף שאינו מבין, מ"מ מקיים מצות ת"ת, וכמוש"כ השועה"ר שבתושב"כ יוצא ידי מצות אף אם אינו מבין.

אכן לפמשנ"ת, הלא אין ענין בעצם אמירת התיבות הללו באופן זה, וכל מה דנתחדש בכתובה בצורה הלזו, זה רק דאית ביה קיום דין ד"כתבם על לוח ליבך", ולהכי אין בתיבות הללו משמעות מצד עצמם, ומשו"ה מי שקורא את הדברות מהסוף להתחלה, דאינו יוצא בזה מצות ת"ת כלל, וכמשנ"ת.

מפתחות מפורטים

מאמר א' - שם קנית "הודך" והדרך

כשמושה עלה לקבל התורה נטל עימו נשמת רשב"י - הוד הוא חלק הסוד של התורה - ביאור הויכוח בן משרע"ה למלאכים - הטעם שרשב"י עשה 'שבעים' תיקונים בדווקא - הטעם שבנ"י נטלו ב' כתרים

מאמר ב' - נעשה אדם נאמר בעבורך (א)

בצלם אלוקים עשה את הדם ביאור הענין - כיצד יתכן שנח לו לאדם שלא נברא משנברא - ביאור הענין דאדם לעמל יולד - ביאור ד' הגמ' דכל דילדא אימיה דר"ש תליד

מאמר ג' - נעשה אדם נאמר בעבורך (ב)

הטעם שאדה"ר נצטער במיתת ר"ע - ביאור תכלית הענין בארבעה שנכנסו לפרד"ס - רשב"י מתקן חטא אדה"ר - הטעם שרשב"י ישב בתוך העפר - הטעם שרשב"י ישב בלי בגדיו - טעם שריפת הבגדים במדורות - הטעם שאכל רשב"י חרוב דווקא - הטעם שרשב"י תירץ כ"ד תירוצים בדווקא - הטעם שלר"ע היה כ"ד תלמידים בדווקא - הטעם שרשב"י אמר יכולני לפטור כל עולם כולו מן הדין

מאמר ד' - וכל יקר ראתה עינו - זה רבי עקיבא

הטעם שאדה"ר נתעצב במיתת ר"ע - השגותיו של ר"ע בתורה יותר ממושה רבינו - אדם ביקר בל ילין ביאור מידת "יקר" - ר"ע תיקן מה שהפסיד אדה"ר - ר"ע זכה לאור הגנוז - אור זרוע לצדיק זה ר"ע - רק לר"ע נאמר כלך לך אצל הגדה - שייכות ר"ע לתושבע"פ דווקא - ר"ע הוא סמל היגיעה בתורה -

השייכות של ר"ע לכתרי האותיות - הטעם דמשמת ר"ע בטל כבוד התורה - הטעם שרק ר"ע זכה לדרוש את ה"א תירא לרבות ת"ח - טעם חדש לעונש הנורא של תלמידי ר"ע

מאמר ה' – אנן בחביבותא תליא מילתא

כך עלה במחשבה לפני הוא תשוקת ר"ע – רשב"י הוא תלמידו הגדול של ר"ע – כוחו של ר"ע בתורת הסוד – ר"ע במידת היראה ורשב"י במידת האהבה – עיקר תשוקת רשב"י – השייכות בין מיתת תלמידי ר"ע לל"ג בעומר

מאמר ו' – שלא נהגו כבוד זה בזה

ד' המהרש"א שלא נהגו כבוד הכוונה שדיברו לשה"ר – הטעם שסיפור לשה"ר חמור כמו ג"ע עבירות חמורות – לשה"ר היא מידתו של הנחש – המספר לשה"ר נדון בצרעת כמו הנחש – הנחש הוא בעל הלשה"ר הראשון בעולם – המדבר לשה"ר עונשו בדד כמו הנחש – שרו של עשיו ניסה להכשיל את יעקב באבק לשה"ר

מאמר ז' – לכו לחמו בלחמי – בזיעת אפך תאכל לחם

מצבו של אדה"ר קודם החטא – מעמדם של כלל ישראל בזמן מ"ת – שבירת הלוחות זה הסיבה לשכחת התורה – חטא העגל הוא מהדורה בתרא של חטא אדה"ר – עמל התורה כנגד עמל הפרנסה – האלוקים עשה את האדם ישר – יגיעת התורה של האריז"ל

מאמר ח' – דוד מלך ישראל חי וקיים

דוד קיבל שבעים שנותיו מאדה"ר – דוד תיקן תקון חצות המקביל לג' תפילות – הקשר בין דוד לאבות – סעודה רביעית כנגד דוד המלך – דוד לא טעים טעמא דמותא בטעם הדבר – עמך ישראל צריכים פרנסה – מה שאמר דוד לא חסיד אני ביאור הענין – טעם הדבר שנוהגים להיות נעורים שני לילות בשנה דווקא – הטעם שדוד הוכרח להורות דרך תשובה לרבים – ביאור ד' חז"ל כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה – הטעם שדוד המלך אכלה פגה – דוד קיבל שבעים שנה גם מהאבות – כמה ביאורים במקראות

מאמר ט' – חדאי נפשאי

שמחת רב שישת בעסק התורה - בגדר תורה לשמה - התקשרותו לתורה הוא
התכלית

מאמר י' – כתבם על לוח ליבך

ד' הגר"ח מואלוז'ין במעלת הגר"א – ד' הגרי"ז בצורת ידיעת התורה – ביאור ד'
הגרי"ז – הכתב שבלוחות היה נקרא מבפנים ומבחוץ – ד' הגרי"ז בביאור הנס דוכל
העם רואים את הקולות – בהחילוק בין תושב"כ לתושבע"פ

